



Kibbud Av in Halacha

Show# 219 | May 11th 2019

תלמוד בבלי עירובין דף נד עמוד א

אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא חטוף ואכול חטוף ואישתי דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי

תולדות יעקב יוסף פרשת ויקהל

בפסוק ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו', ויאמר משה וגו' זה הדבר אשר צוה ה' לאמר. ופי' רש"י, לי לאמר לכם. ונתחבטו המפרשים בזה. ונראה לי דשמעתי בשם הרב המגיד מו' מ"מ פירש הש"ס עלמא דמיא להלולא וכו' (עירוזין נד.), והענין דמצינו כמה טרחות ויגיעות יגע האדם בהלולא ותכלית הכל הוא תיבת לי שיקדש החתן הכלה, כך כל עניני עה"ז תכלית הכל שיזכה לקדש א"ע לדבק בו יתברך וזהו כמו ל"י הנ"ל ודפח"ח.

מאמרי האדמו"ר הזקן עמוד 0

והנה עתה בשעבוד מלכיות ואריכות הגלות והעסקי' בענינים גשמיים הכל הם בחי' מי נח מעולם התהו טרדת ומחשבות העוה"ז בכל ו' ימהמ"ע אכן נח הוא בחי' שבת וישובת תרגומו ונח ואין הפי' שביתה בעצם רק נייחא הוא שביתה אחר מלחמה כמו ונח בחמשה עשר בו היינו שביתה אחר מלחמה אז נק' נייחא דרוחא לכן וישובת ששבת ביום הז' אחר ששת ימה"ע תרגומו ונברכו בששת ימי המעשה הכל בחי' השפעות ויאמר אלקים יהי אור יהי רקיע כו' ובשבת עליות העולמות דבי"ע לבחי' אצילות בחי' תיקון איהו וחיוהי היינו אורות וגרמוהי בחי' כלים הכל חד לך ה' הגדולה והגבורה כו' ובחי' תפלה גם כן נק' שבת שבתפלה גם כן עליות עולמות בירורי רפ"ח ניצוצין אחר כך בשבת נתעלים כל התפלות דחול וזהו ויאמר ה' אל נח בא אתה וכל ביתך אל התיבה תיבה הם מצירופי אותי' כי ע"י תפלה כנ"ל נתעלים על המים. וזהו ותשא את התיבה ותרם וכו' כי אדרבה אחרי שירד המבול והי' התגלות מעולם התהו אבל על ידי התיבה צירופי אותיות התפלה צעק לבו אל ה' יתרון האור מן החושך דוקא כי שרשו גבוה יותר כו' ובחילא יתיר בחי' בעלי תשובה ואז נעשה עליות עולמות אשר שם צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד היינו בחי' תיקון כי תהו גבוה יותר כו' ואז נתעלה ונברר הכל אחרי אשר התפלל בכח אכילה ושתייה אשר שרשם הכל מעולם התהו כו' וכל עסקיו כו'.

Riddles of the week

#1

פרשת קדושים

רש"י פרשת קדושים פרק יט פסוק ג

ואת שבתתי תשמרו - סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אף על פי שהזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצות:

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף ה עמוד ב

דתינא: יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת? ת"ל: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבין בכבודי.

רמ"א יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף יח

הגה: וי"א דאינו מחוייב לכבד אביו רשע, א"כ עשה תשובה.

בית יוסף יורה דעה סימן רמ

כתב הרמב"ם ממזר חייב בכבוד אביו ומוראו וכו'. בפ"ו מהלכות ממרים (היא"א) וטעמו מדתנן בפרק ב' דיבמות (כב.) מי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אשת אביו מן החליצה ומן היבום וחייב על מכתו ועל קללתו חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית ובגמרא מכל מקום לאתויי מאי לאתויי ממזר ומקשה בגמרא אמאי חייב על מכתו ועל קללתו קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור (שמות כב כז) בעושה מעשה עמך ואוקמוה בשעשה תשובה. וכתב הרי"ף (ה.) על זה הני מילי לענין חיובא אבל לענין איסורא אפילו לא עשה תשובה אסור לבן להכותו ולקללו דגרסינן בפרק הנחנקין (סנהדרין פה:): לכל אין הבן נעשה שליח לא להכות אביו ולא לקללו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה (דברים יג ט) לא תחמול ולא תכסה עליו וכ"כ הרא"ש (יבמות סי' ג) ולאפוקי מהתוספות (יבמות כב: ד"ה כשעשה) שכתבו דההיא דהנחנקין בשעשה תשובה היא:

ומ"ש רבינו ונראה לי כיון שהוא רשע אינו חייב בכבודו כדאמרינן גבי הניח להם פרה גזולה וכו'. גם הגהות מיימון (פ"ו אות ז) כתב כן בשם ספר המצות (עשין קיב) אלא שרבינו הוסיף דיבור אחד מדעתו וקראה גזולה ואינו כן דלא בגזולה מיירי אלא בשנטלה ברבית היא כמבואר בריש פרק איזהו נשך (ב"מ סב.). ואין משם ראייה לסתור דברי הרמב"ם דמדינא אינם חייבים להחזיר דאמר קרא (ויקרא כה לו) אל תקח מאתו נשך ותרבית לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר רחמנא אלא דמשום כבוד אביהם חייבים להחזיר ודוקא כדעבד תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת דהויא לה ההיא פרה כאילו לא הורישה לבניו מאחר שהיה בדעתו להחזירה והיא דבר המסויים הילכך אף על גב דעדיין לא הוציאה מרשותו חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם. אבל כי לא עבד תשובה בניו ירשוה והתורה לא חייבתם להחזיר דלדידיה אזהר לבריה לא אזהר הילכך הוי לגמרי ממונא דידהו ואינם חייבין לכבד את האב בממונם דהא איפסיקא הלכתא כמאן דאמר משל אב אבל בשאר כבוד דלית ביה חסרון כיון אין הכי נמי דמחייבי אף על פי שהוא רשע כדמשמע מההיא דבפרק הנחנקין:

#2

פרשת אמור

שו"ת הרשב"א חלק א סימן כז

לרב רבי יצחק הצרפתי. כתבת שאלני הגדול שבחכמי פרובינצ"ה הא דגרסינן בתורת כהנים בפרשת אמור אל הכהנים יאמר לאמו ולא יאמר לאביו מה ת"ל לאביו מה אמו שהיא מתחללת הרי הוא מטמא לה אביו שאינו מתחלל אינו דין שיטמא לו. אילו כן הייתי אומר מה אמו בידוע אף אביו בידוע אביו חזקה מנין תלמוד לומר ולאביו. קשיא לי ליטמא ליה לאביו ממה נפשך אי אביו הוה שפיר מיטמא לו אי לאו אביו הוא אם כן ממזר הוא ואינו מוזהר על הטומאה.

Selected audio from our listeners

Answers to the Questions

Answers to the questions 1 *click here*

Answers to the questions 2 *click here*

Answers to the questions 3 *click here*

Answers to the questions 4 *click here*

Answers to the questions 5 *click here*

Answers to the questions 6 *click here*

Answers to the questions 7 *click here*

Answers to the questions 8 *click here*

Answers to the questions 9 *click here*

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Comments on Previous Shows

Show 218- Fundraising

Comment 1 *click here*

Show Suggestions

Vaccinations *click here*

Vaccinations 2 *click here*

Selected emails from our listeners

Answers to the questions

The Gr"a says that it's talking about a city that's all Kohanim. But the Rashba seems to hold since he'd be a Mamzer he's disqualified as a Kohen. There seems to be a discussion on this in the Poskim.

The Chasam Sofer in Teshuvos Yore deah 338 gives a fabulous answer. Torah dictates that because of Rov he is a Kohen and may not touch Tumah, regardless of whether he's really a Kohen. Bepo'el he's לחם אלוקיו יאכל and he may not touch a corpse. As an added clarification, there's a Chakirah in Achronim whether Rov is a Birur (יודאי) or a Din (הנהגה). If it's a Birur, the question of Rashba is rock solid, as there's paradox in this. But if it's a Din, than the Chasam Sofer makes sense.

Eli Silberstein

Comments on the Show

Reb Dovid,

It took until the very end of the show for Reb Nachum to B'chlal mention that the parents may need attention and that children caring for them vs an institution can actually lengthen their lives. Overall, though, while listening, I was just struck at how different the messaging was from how I was raised and educated. The underlying premises and assumptions he operated with were troubling to me.

I learned in several American yeshivas in America and several for-Americans-by-Americans Teshivos in Israel, and the attitudes in each of these were different from how Reb Nachum presented, even if the words themselves, as given over in Vaadim may have been similar. Derech Eretz Kadma Latorah was a big one. The Mussar precept of "your Chaver's Gashmius is your Ruchnius" was another. Does the famous story with R Yisroel Salanter not singing or speaking Torah at the hosts meal when they had a cook who had children to go home and eat with, is that story less impactful in the Israeli yeshiva scene than the American ones? Less "Halacha L'maiseh"? It's hard to imagine that that message was disputed by the non-Mussar litvish world, as the Hemshech of

the story was Reb Yitzchok Elchonon Spector from Kovno finding a source in Chumash supporting that story.

I can't even find specific words he used that I can point to and argue against, only the general premise that he seemed to come from, that one needed a Hetter to care for ones parents, provided it meant a potential weakening in ones learning. Everything I have been taught, both purposefully, as well as via osmosis, is that our entire purpose on this world is to help others. This basic message was echoed in both the Yeshivish institutions I have been part of, as well as the more modern ones, and even the Lubavitch ones. My grandmother was a prolific amateur lyricist, and one line of hers always stands out to me. The context is Hashem talking to Adam and Chava as they stand under their allegorical Chuppah. "I have given you this world, a gift that is free, so give freely to each other, so you will both be like me."

Btw, the highlight of the show for me was hearing about the Hay Iyar programming in Cincinnati. Such a beautiful idea, having each Rav "steel man" each other's position, ensuring a respectful treatment of the issue. I would love for my children to be exposed to something similar in Monsey.

Eli Nadoff

Show Suggestions

Good morning.

Can their please be a future episode podcast discussing a moment of silence in all public schools.

Thanks

Ephy Merovitch

Table of Contents

Rabbi Nochum Eisenstein

Is there a Chiyuv Kibbud Av V'eim when they derive no physical enjoyment from it:
Rashba, Biur Hagrah

Parents don't supersede their children's spiritual growth: Gemara Yevamos

Going out of town to learn or staying to help elderly parent: Reb Moshe Feinstein

Davening Maariv early to be considerate to others: Reb Yisroel Salanter, Chofetz Chaim

Not to go to places that the parents will be worried about: Sefer Chasidim

Going out of town to learn Torah against the parents will: Shulchan Aruch, Terumas
Hadeshen

Is there a Chiyuv Kibbud Av V'eim when they derive no physical enjoyment from it:
Rem'a, Biur Hagrah

Opposed to bringing up for burial in Eretz Yisroel: Reb Henkin, Reb Yaakov Kamenetsky

Aveiros in Eretz Yisroel: Ramban

Children doing Chumros against their parents' wishes: Reb Shlomo Zalman Auerbach, Reb
Eliyashiv, Arugas Habosem, Beer Moshe

Gebrochts: Shaarei Teshuva

Going to the Mikva Daily: Biur Halacha

Table of Contents

Dr. Bentzion Sorotzkin

Honoring an abusive parent: Yam Shel Shlomo

Parents that mix into their married children's life: Reb Aharon Leib Shteinman, Reb Chaim Brisker, Reb Moshe Shapiro

Moshe Rabbeinu's name omitted from Parshas Tetzava: Baal Haturim

Klal Yisroel at the highest point: Ramban

The point of punishing a child: Reb Chaim Friedlander

Table of Contents

Rabbi Yaakov Haber

Talmud torah takes : Gemara Megillah, Shulchan Aruch סעיף יג, סעיף כה

Not listening to ones parents regarding whom to marry: Rem"א

Your children will learn from how you honored your parents : Kli Yakar

Mitzav to live near parents: Sefer Chassidim, Maharil, Aruch Hashulchan

Listening to a parent who's a Rasha: Shulchan Aruch

Mitzva Of Yishuv erez Yisroel in contemporary times: Ramban, Rambam, Caftor
V'aferach, Reb Moshe Feinstein, Tzitz Eliezer

Rabbi Nochum Eisenstein

חידושי הרשב"א מסכת יבמות דף ו עמוד א

מה להנך שכן הכשר מצוה. פרש"י ז"ל ודאי בבשל לי שחוט לי דשאני התם דאי אפשר לקיום מצות אביו בלא עקירת השבת אבל הכא הא אפשר דחליץ ואכתי עליה למאי אצטריך למיסרה, ואין פירושו מחזור וכו', ונראין דברי ר"ח ז"ל שפירש דאלאו דמחמר קאי כלומר לעולם בלאו דמחמר ודקא קשיא לך ליגמר מהכא דלא דחי שאני הכא דאין בטולו אלא הכשר מצוה בלבד ובשעה שמבטל הלאו לא מקיים העשה ממש, וכגון שאמר לו אביו חמר אחר בהמה זו להביא גוזלות או דבר שצריך ליהנות ממנו ולפיכך כשהוא מחמר אין זה ממשו של כבוד אלא הכשר כבודו ואף על פי שאמר לו האב לחמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כבודו אלא במה שיש לו בו הנאה וכדאמרינן בקדושין (ל"א ב') איזהו כבוד מאכילו ומשקהו מלבישו ומנעילו אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום אין זה כבוד שנצטוו עליה וכבוד כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא, ומה שאמרו יכול אמר לו אביו הטמא לא לחנם אמר לו שיטמא דהא לא צריכא קרא אלא שאמר לו להביא פירות מבית הקברות וכיוצא בזה, וכן אמר לו אל תחזיר כדי שלא יבטל מלהאכילו וכיוצא בזה קאמר, הא לאו הכי א"צ לומר שלא ישמע לו והלכך לא גמרינן מלאו דמחמר ללאוין דעלמא שלא ידחו דהתם ליכא אלא הכשר מצוה וכן נמי במחמר דבנין בית המקדש שאין בו בנין הבית ממש אלא שהוא מכשירי הבנין, והיינו דאקשינן לקמן הכשר מצוה תיפוק ליה מהתם דלא דחי.

ביאור הגר"א יורה דעה סוף סימן סימן רמ

וכן כו'. עתוס' יבמות ו' א' בד"ה שכן. ונראה כו' וז"ל הרמב"ן והרשב"א שם אחר שהרבו להקשות על פירש"י שם כתבו ונראין דברי ר"ח דאלאו דמחמר קאי כו' ואף על פי שא"ל האב לחמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כיבוד אלא במה שי"ל הנאה כמ"ש בקידושין (ל"א ב') איזהו כיבוד כו' אבל א"ל לעשות דבר שאין לו בה הנאה כו' ומ"ש יכול א"ל אביו היטמא לא לחנם אלא להביא פירות מבית הקברות וכיוצא וכן אל תחזיר כדי שלא יבטל מלהאכילו וכן מחמר דבנין בית המקדש כו' וע"ש ברשב"א שמשמע מדבריו שדוקא לדחות לאו ע"ש (ע"כ):

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף ה עמוד ב

דתינא: יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת? ת"ל: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבין בכבודי.

כיבוד אין, דאינה עושה מעשה עמך, מ"מ פסק ברמב"ם (פ"ה ממרים הי"ב וי"ג) שאסור לגרום להם צער [כדאיתא בשו"ע יו"ד סימן רמ"א סעיפים ד', ה'] כמו שרואים ממה שאסור לו לבזותם, או להכותם גם כשהם מחוייבים מלקות והוא שליח ב"ד וכו' קסו. וא"כ סתם שלא להסכים לראותה, יגרום לה צער. וגם אפשר שמאחר שהנכרי עומד למות, אולי חושבת לחזור בתשובה, וא"כ אולי יראה לקרבה לדת, ואם לא, סתם יש ענין לראותה, כדי שלא לגרום לה צער. וגם יש ענין של קצת כיבוד מצד הכרת הטוב [כמו בגר לאביו הגוי].

אבל מצד שזה יגרום צער לאביו, יראה שלא לקבלה בדרך אם רגיל, לא יקבלה בביתו, רק, אם רוצה לבוא לביקור, תבוא למשל למלון, ושם יבקרה.

לקרוא לאשת אביו 'אמא'

קס"ב] סיפר לי רבינו על פלוני שבתחילה לא רצה לקרוא לאשת אביו "אמא" ובא לרבינו, והשיב לו רבינו שבוודאי א"א למלא מקום אימך, ואינה אמך, אך אם זה ענין כ"כ גדול בשבילה, מה יש בדבר, רואים איך שהיא כ"כ מוסרת עצמה לכם, ורואים בגמרא, ובתנ"ך שמשתמשים בביטויים הללו אעפ"י שאין זה ממש, כמו שהיו תנאים שקראו לנשותיהם "ביתי" קס"ז וכן רואים ממגילת רות, מבוועז קס"ח, וגם בשיר השירים קס"ט, כתוב, אַחֲוֹתַי, אימי, שזה לשונות של חביבות קע.

כיבוד אם מונע מללכת ללמוד במקום מרוחק

קס"ג] ושאל הרב ניימאן בשביל אחד מתלמידי ישיבת חפץ חיים, שרוצה ללכת עם הישיבה לא"י לשנה אחת, אבל יש לו אמא זקנה, ואף שהיא תסכים ליתן לו רשות, ויש לו

קסו. וכ"כ בש"ך סימן רמ"ק"ה שכמו שאסור להכותם וכו' הוי אסור לצערם.

קסז. בגמ' שבת דף קיח ע"ב, אמר רבי יוסי: מימי לא קריתי לאשתי ולשורי שורי, אלא: לאשתי ביתי, ולשורי שדי.

קסח. רות פרק ב ח, ויאמר בעז אל רות הלא שמעת בתי.

קסט. (בפרק ה, ב) "אַחֲוֵי רַעֲיָתִי יוֹנְתֵי תַמְתֵּי".

קע. איתא בשמות רבה (פרשת פקודי פ" נב-ה) משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זו מחבבה עד שקראה אחותי ועד שקראה אמי, כך הקדוש ברוך הוא בתחלה קרא לישראל בת שנאמר (תהלים מה) שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך, לא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנא' (שה"ש ה) פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה, לא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר (ישעיה נא) הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע.

מסורת

כיבוד אב

משה

הלז

אחות כאן שתוכל לשמור עליה, מ"מ עד עכשיו הוא היה שומרה ומשרתה, וכו' והשיב רבינו שא"כ אין לו לעזוב אשה זקנה, ואל ילך לא"י.

המזון. לפני ברכת המזון, פנה בעל הבית אל ר' ישראל ואמר: "ילמדני רבי! איזה פגם מצא בהנהגת שולחני?" ר' ישראל לא ענה דבר, ורק ביקש להזמין את האלמנה המבשלת ואמר לה: "אנא סלחי לי, גברתי, על אשר עייפתי אותך הערב ובגללי היית נאלצה למהר ולהגיש בלי שהות מנה אחר מנה, שלא כדרכך". "כל הברכות תחולנה על ראש הרביו!" – השיבה המבשלת – "הלואי שכבודו יתארח בביתנו בכל לילי השבתות. בעל הבית שלי רגיל להאריך בסעודה עד שעה מאוחרת בלילה, ואני עייפה מעבודתי במשך כל היום, עד שרגלי כושלות ממש מרוב ליאות. והנה הודות לרבי, הזדרזו הערב ואני כבר חפשיה ללכת לביתי ולנוח". אז פנה ר' ישראל לתלמידו ואמר: "בתשובתה של האלמנה מסכנה זו, תמצא גם אתה תשובה לשאלתך ופתרון לתמהונך. אמנם הנהגתך נאה מאד, אבל במה דברים אמורים? אם איננה פוגעת באחרים".⁵⁴

בבית הכנסת שהוא היה מתפלל, הנהיג להקדים בתפילה בלילי שבתות וימים טובים, מבלי לחכות לזמן קריאת שמע. טעמו ונימוקו עמו: העוזרת בבית פטורה מקריאת שמע וחייבת בקידוש, ואין מן הדין לעכבה בגלל הידור קריאת שמע בזמנה תוך התפילה, שתהא צריכה לחכות לקידוש וסעודה, ולגרום לה צער ורעב אחרי יום עבודה כה קשה בהכנת שבת ויום טוב.⁵⁵

מעניין, שגם הזהירות הזו לא נעשתה אצל ר' ישראל שיגרא, ובכל מקרה, היה שוקל את הנהגתו לפי מיצוי ההלכה שבאותו מעשה. פעם בליל יום טוב ראשון, התאחר רבי ישראל כמה זמן שלא כמנהגו וכל הציבור חיכה לו בתפילה. הדבר היה תמוה בעיני הקהל. כשבא בשעה מאוחרת לבית הכנסת, סיפר שבאותו יום הגיע לעיר גדוד של אנשי צבא והיה צורך להזמין בשביל החיילים היהודים מאכל כשר. ולדאוג להזנה כשרה לחיילים יהודים – סיים רבי ישראל – מחויב כל הקהל, ואף גם העוזרת.⁵⁶

54. מפי הרב דב מאיר רובמן בשם הישיש שכביץ.

55. "שערי ציון" הנ"ל נו.

56. שם.

אין מהדרים במקום אורחים

ב"משנה ברורה" סימן תרל"ט, ס"ק ל"ה, הביא בשם אחרונים, שאם ירדו גשמים בלילה הראשון של סוכות ואי אפשר לאכול בסוכה, ראוי להמתין עד חצות הלילה, פן יעבור הגשם, ואז יכנס לסוכה ויברך ברכת לישב בסוכה ויאכל ויוצא בזה ידי חובת המצות-עשה לכולי עלמא. וב"שער הציון" אות ס"ז העלה: «ואם מצטער ברעב או בשינה ע"י המתנתו ובפרט כשהזמין אצלו אורחים עניים ומסתמא לא אכלו כל היום והם תאבים ומצטערים לאכול אין לו להמתין... ואפשר עוד דלענין עניים דקיימי אם יעכבם מלאכול איסורא נמי איכא דהם אינם מחוייבים לצאת כל הדיעות ואיכא חשש דבל תאחר».

כיוצא בזה לענין סעודת ליל שבת, שנפסק בשולחן-ערוך אורח-חיים סי' רע"א, סעיף א': «כשיבא לביתו ימהר לאכול מיד», הוסיף על זה ב"משנה ברורה": «היינו לקדש, כדי שיזכור שבת בעת תחלת כניסתו, דכל כמה דמקדמינן

תתקנג

ליה טפי עדיף, ומכיון, שקידש צריך לאכול מיד... ואם אינו תאב לאכול יכול להמתין מלקדש עד שירעב, שכבר זכר את השבת בתפלתו בבית הכנסת... ומכל מקום נראה, דהיכא דיש בזה משום שלום בית, או שיש לו בביתו משרתים או שאר אורחים, ובפרט אורח עני, לא יאחר בכל גווני, דכיון דהם מוטלים עליו לא יוכל לעכבם בשביל שהוא רוצה לקיים מצוה מן המובחר".

בדברי רבנו אלה נושא ונותן הגאון ר' אברהם דוב כהנא שפירא זצ"ל, הגאב"ד דקובנה, בספרו "דבר אברהם" ח"ב, סימן א', ואלה דבריו: "והנני להזכיר בזה מה ששמעתי הערה נפלאה בשם הרהגה"צ מוהר"ר ישראל מאיר מראדין שליט"א, דמארח עני לסעודת שבת, מיד בבואו מבית הכנסת צריך למהר לסעוד, דהא קיימי עניים ולאחר עבר בבל תאחר. והיא הערה יפה לכאורה. אלא לפי שאין העולם נזהר בזה כל כך, מהדרנא בתר זכותא... משום דאומדנא דמוכח הוא, דמארח עני לסעודת שבת, דעתו היא שבשעה שאוכל הוא יאכל גם העני עמו, והוי כקבע זמן לצדקה בשעה שיאכל הוא, ואם כן, כל זמן שהוא אינו אוכל עדיין לא הגיע זמן הצדקה ואין מקום לעבור על בל תאחר".

ספר חסידים סי' תתק"מ (הוצאת משנת אברהם)

צריך הבן להזהר על דאגת אביו שלא ילך למרחוק ולא במקום שאביו ואמו דואגים עליו ומצטערים עליו, כי נענש האדם שאביו ואמו דואגים ומצטערים עליו. והוסיף הספר חסידים (בסי' תתקמ"א) וכו': למה נענש יוסף ששמוהו בבית הסוהר ונתנסה באשתו של פוטיפר, מפני שהיה לו לחשוב ולשום על לבו, אבי עתה בצער עלי ויושב באפר והוא מסלסל בשערותיו וממשמש בעיניו. ועוד כשהיה ממונה על הכל היה לו לשלוח לומר יוסף בנך חי אל תצטער.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף כה

תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים אינו צריך לשמוע לאביו בזה.

תרומת הדשן סימן מ

דיני ת"ת ומורא רבו ואיסור הוראה

שאלה: תלמיד רוצה לצאת ממדינתו, ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה לפניו, ויזכה בתלמוד ללמוד הימנו, ואביו מוחה בו בתוקף. וא"ל, בני אם תלך לאותה מדינה שהרב שם, תצערני עד מאוד, כי אדאג עליך תמיד, ח"ו פן תהא נתפש, או יעלילו עליך כמו שרגילים באותו מדינה. מה יעשה תלמיד ישמע לאביו, או ילך כחפצו ללמוד תורה?

תשובה: יראה, דאין צריך לשמוע כה"ג לאביו, וראייה מהא דאמרינן פ' מי שהוציא אוהו /ערובין מז ע"א/: כשם שמטמא בח"ל, כך מטמא בבית הקברות, ומוקי ליה התם בבית הפרס דרבנן, ומטמא לישא אשה וללמוד תורה, אמר ר' יודא: אימתי? בזמן שאינו מוצא בארץ ללמוד, אבל מוצא בא"י ללמוד לא, ר' יוסי אומר: אפי' מוצא ללמוד, הולך לח"ל, לפי שלא מן כל אדם זיכה ללמוד, ומעשה כו'. ופסק התם רבי יוחנן: כר' יוסי ומוכח באשירי פ"ב דכתובות, דלאו דווקא לטמאות בח"ל, אלא ה"ה בבית הפרס דרבנן, נמי שרי בשביל ת"ת. ואלו בפ"ק דקדושין /דף לא ע"ב/ אמרינן: רב אסי הוה בעי לצאת לקראת אביו מא"י לחוצה לארץ, ושאל לרבי יוחנן אי שרי, אי אסור, א"ל רבי יוחנן: לא ידענא. אלמא לצאת לת"ת, אף על פי שמוצא ללמוד תורה במקומו, עדיף מכיבוד אב ואם, שהרי יעקב אבינו לא נענש על כיבוד אב ואם, כל אותם שנים שלמד תורה בבית עבר /שם ועבר/. וכיון דקי"ל כר' יוסי, דלא מן הכל אדם זוכה ללמוד, א"כ הכל בכלל ת"ת הוא. ואין נראה לחלק, בין כיבוד אב ואם, בין מה שאביו מיחה בידו, ושמצערו במה שעובר על צוואתיו /שמא צ"ל: צוואתו/, דהא תרווייהו מצות עשה שוה נינהו, כבודו ומוראו. ועוד דאמרינן בפ"ק דיבמות /דף ו' ע"א/: יכול אמר לו אבא היטמא, או שאמר לו אל תחזיר, יכול ישמע לו, ת"ל איש אמו ואביו תיראו: ונראה דלאו דווקא טומאה דאורייתא, אלא אפי' טומאה בבית הפרס דרבנן, דאיכא נמי לאו דלא תסור, כי היכי דלא מפליג, תלמודא התם, בין לאווין דשבת דחמירי, ובין שאר לאווין דלא חמירי. והיינו טעמא הואיל ואמרה תורה כולכם חייבין בכבודי, כלומר מוראי למעלה ממוראיכם, א"כ כל האי סוגיא אפי' קלים הם, דוחים כיבוד אב ואם ומוראו, דבכל איסורים אפי' דרבנן איכא מורא שמים, אם פורש מהן. ולענין לצאת לת"ת לפני רב שזוכה ממני /צ"ל ממנו/ ללמוד תורה, שרינן לעיל

רמ"א יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף כה

וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן, א"צ לשמוע אל האב.

ביאור הגר"א שם

(לו) וכן אם כו'. כמ"ש בסט"ו וכמש"ש מ"א א' א"ד בהא כו' ועס"ה זה כו' וכ"ש צערא דגופא ועוד דלא אמרו אלא מאכילו כו' דשייך ביה אבוה ועתוס' ל"ב א' ד"ה ר"י. ונראה לר"י כו' וכ"ש לדידן כנ"ל ס"ה:

(ליקוט) וכן כו'. עתוס' דיבמות ו' א' ד"ה שכן כו' ונראה לר"י כו' אלמא אין השליחות מצוה רק מה שמאכילו כו' וכ"ש כה"ג ועמש"ש (ע"כ):

(ליקוט) וכן כו'. עתוס' יבמות ו' א' בד"ה שכן. ונראה כו' וז"ל הרמב"ן והרשב"א שם אחר שהרבו להקשות על פירש"י שם כתבו ונראין דברי ר"ח דאלאו דמחמר קאי כו' ואף על פי שא"ל האב לחמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כיבוד אלא במה שי"ל הנאה כמ"ש בקידושין (ל"א ב') איזהו כיבוד כו' אבל א"ל לעשות דבר שאין לו בה הנאה כו' ומ"ש יכול א"ל אביו היטמא לא לחנם אלא להביא פירות מבית הקברות וכיוצא וכן אל תחזיר כדי שלא יבטל מלהאכילו וכן מחמר דבנין בית המקדש כו' וע"ש ברשב"א שמשמע מדבריו שדוקא לדחות לאו ע"ש (ע"כ):

בני בנים ח"א א מאמר א עמוד קעב

**בהגיע רבנו לגיל שמונים צוה להקים לו מצבה לאחר
אריו"ש כגודל מצבת בנו חיים שימי ז"ל שנפטר
בשנת תרפ"ז, ובאותה חלקה, ולא להרבות בתוארים
אלא לחקוק „הרב יוסף אליהו ב"ר אליעזר קלונימוס
הענקין מחבר ס' פירושי איברא ולב איברא לפני
רב בקהילות שונות ברוסיה ובמדינה זו בביהכ"נ
אנשי שצוצין וגראייעווא ומנהל המוסד הקדוש עזרת
תורה", וכן נעשה, וצוה להקבר בארה"ב כדי שלא
תשאר יהדות ארה"ב גלמודה מקברי רבניה.**

במחיצת רבינו- הגר"י קמנצקי עמוד קפח-קפט

טעמים שלא להוליך מת לארץ ישראל לקבורתו

רבינו אמר שאינו "שבע רצון" מאותן שמוליכין את המת מארה"ב לארץ ישראל לקבורה, והיו לו כמה טעמים על זה: א', מפני הלנת המת, ולפעמים זה גורם גם ניוול המת אם חוק המדינה דורש שיוציאו את דם המת ממנו (כאשר דורשת עכשיו המדינה שם), ב', שעל ידי זה מתחזק הרעיון הציוני, ג', שיש מצוה על הבנים לבקר קברי אבותם

בכל שנה בימי הסליחות וכדומה, וזהו התעוררות לתשובה בשביל הבנים, ואם האב נקבר בארץ רחוקה אי אפשר לבקר קברו בתמידות. ואמר על עצמו שקנה קרקע בארה"ב לצורך קבורתו, משום שלא רצה שיוליכוהו לארץ ישראל לקבורה.

רמב"ן פרשת וירא פרק יט פסוק ה

ודע, כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל, כי היא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי תועבות, וכאשר תקיא את הגוי כלו מפני תועבותם הקדימה וקאתה את העם הזה שהיו רעים מכולם לשמים ולבריות. ושממו עליהם השמים והארץ והושחתה הארץ בלא רפואה לעולם, מפני שבעבור טובה נתגאו, וראה הקדוש ברוך הוא שיהיה לאות לבני מרי לישראל העתידים לירשה כאשר התרה בהן גפרית ומלח שרפה כל ארצה כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' באפו ובחמתו (דברים כט כב): כי יש באומות רעים וחטאים מאד ולא עשה בהם ככה, אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל, כי שם היכל ה'. ועוד אני עתיד לבאר זה בסדר אחרי מות (ויקרא יח כד), אם יחייני הממית והמחיה:

באר החיים

תקלה

חסידות ולבטל מצות כיבוד אב החיובית, כלל, ואין ה'לפנים משורת הדין' מתקבל כי זהו נגד התורה ואם כן אין זה חסידות אלא אחר שמילא חובת הדין"ס.

מסופר שהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הלך פעם ברחובה של עיר בעצם יום השבת קודש, וראה יהודי מבוגר הנושא בשארית כוחותיו ספסלים, ולאחוריו מהלכים בניו בניחותא ובשלוות הנפש ו'טליתותיהם' על כתפיהם, ואינם מסייעים לו במאומה. מששאלם על מידת העזות הנוראה, הצטדקו הבנים שהם 'מחמירים' על עצמם שלא ל'טלטל' בשבת (ואינם סומכים על העירוב שבירושלים) ואילו אביהם אינו מקפיד, על כן נתנו לו ליטול על כתיפיו את המשא הכבד. הדבר חרה מאד להגרש"ז זצ"ל - למשמע 'חומרות' כאלו, כשהם באים על חשבון ההכבדה על האב, ובמשך כמה וכמה ימים חזר בפני כל מי שנקרה בדרכו - השמעת טיפשות כזו, להכביד על האב במקום 'חומרא'...

שהרי מבואר בגמ' ובשולחן ערוך (סי' רמ סעיף יב) שאם ביקשו ממנו אביו ואמו לשרתם ויש לפניו מצוה עוברת, אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים, יעסוק הוא בכבוד אביו ואם לאו יעסוק קודם במצוה, וחזינן דכל שאפשר שתיעשה ג"כ המצוה וגם מצות כיבוד אב ואם, עבדינן הכי, והכא נמי איכא למימר דכיון שביחס לאב מה שצויתה אותו אמו לומר עליה קדיש חשיב כמצוה דעלמא, וכיון שאפשר שתיעשה על ידי אחרים שיאמרו הם את הקדיש והבן יענה אחריהם אמן, ישמע לאביו דמקיים בזה מצות כיבוד אב שחס על חייו, והגם שישנה ג"כ מצוה לשמוע לאמו ולא דמי להתם, מכל מקום מכיון שאחר אומר קדיש והבן עונה אמן, מקיים בזה ג"כ מצות כיבוד אמו. אבל לפי מה שכתבנו דלא חשיב בכהאי גוונא אפשר לה שתיעשה ע"י אחרים ניחא, ויש לדחות, וע"ע בהסכמתו של מו"ר הגר"ע יוסף שליט"א לספר וצל"ע בזה.

נהגו כדברי המחמיר, וכפי ששמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל.

לאידך גיסא, דהיינו בדבר שבני עדתם נהגו כדברי הפוסק המיקל במחלוקת, והבן רוצה להחמיר בדבר, נראה שדינו כדין כל חומרא שבא הבן להחמיר והאב מתנגד, שאם אומר לו לבטל החומרא כדי לשרתו, מחוייב הבן לשמוע לו, אבל אם אומר לו לבטלה משום שחושש לטובתו של הבן, הרי שרק אם נותן טעם מספיק לדבריו צריך לשמוע לו, וכמו שיתבאר בהרחבה (לקמן סעיף טו); ובהפך, שהבן בא להקל כמנהגם והאב דורש ממנו שיחמיר בזה כדעת החולקים, תלוי הדבר במחלוקת שנתבארה לעיל (פרק ב סעיף ד) האם צריך לשמוע להוריו בדבר שאין להם הנאה בגופם, ולמסקנה מן הראוי לשמוע להם כל שאין לבן הפסד או ביטול תורה או חשש להפרת שלום הבית וכדומה, וכפי ששמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל לגבי כל האמור בפיסקא זו.

במקום שאין מנהג ברור

בדין שנחלקו בו הפוסקים, ואין מנהג ברור לבני עדתם בדבר, והאב נוהג כפוסק אחד והבן כהפוסק השני, אם ציוהו אביו שינהג כהפוסק כמותו נוהג האב ולקולא, אין צריך לשמוע לו דלגבי דידיה הוי ליה כאומר לו לעבור על דברי תורה, וכפי ששמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל. ובהיפוך שהאב רוצה שבנו ינהג כמותו לחומרא, ראוי שישמע לו כל היכא שאין לו הפסד בדבר, וכמו שנתבאר בפיסקא הקודמת.

ציוהו להחמיר/ להקל במחלוקת הפוסקים

בדין שנחלקו בו הפוסקים, והאב רוצה שבנו ינהג כדברי המחמיר שבהם, אזי אם בני עדתם נהגו כאותו הפוסק, מחוייב הבן לשמוע לאביו אף שלא מצד כיבוד אב ואם שהרי פסק זה חל גם לגביו, אולם בהפך שהאב רוצה שבנו ינהג כדברי המיקל שבהם, אין צריך לשמוע לו דהוי ליה כאומר לו לעבור על דברי תורה, שהרי בני עדתם

שערי תשובה סימן תס ס"ק י

רק שיש אנשי מעשה שמחמירין על עצמם ואין אוכלים שום מצה שרויה או מבושלת במים שחוששין שמא נשאר בה מעט קמח שלא נילוש ויתחמץ עכשיו ע"י השרי' או הבישול כדלקמן סי' תס"ג שכתב המג"א דלא מהני בזה מה שנקלה באו' דהמצה מפסקת בין האור ובין הקמח וכו': אך רבים ושלימים שאוכלים ממצה שרויה ומבושלת אף על פי שאינה כתושה וטחונה, וע"כ דטעמייהו כמש"ל דלא מחזקין איסורא שמא יש קמח בעין שנשאר בשעת לישה רק היכא שהוסיף מיא והוסיף קמחא באמצע הלישה אבל בסתמא לא חיישין ויש להם שיסמוכו על עמוד העולם הגאון חכם צבי ז"ל כאשר העיד עליו בנו הגאון ז"ל בשאלת יעב"ץ ח"ב סי' ס"ה שכתב על דבר אחד שהחמיר שלא לשתות אפי' עם קוסטין צוקיר **וגער בו שמפני חשש רחוק כי האי אין למנוע משמחת יום טוב והביא לו ראייה מדברי אביו ז"ל ע"ד מצה שרויה שהמחמירים פורשים מהם והוא ז"ל סתר כל דבריהם וסוף דבריו עול' כה"ג כו' (ר"ל שג"כ אמר שאין למנוע משום שמחת י"ט) עכ"ל** וכו', ומי שרוצה לנהוג שלא לאכול מצה שרויה ומבושלת יש לעשות כמש"ל שיתנ' בפירוש שאינו מקבל עליו שיעשה כן תדיר ואין בדעתו לנהוג כן רק באותו פעם או פעמים שירצה ולא לעולם עיין סי' רי"ב מיהו נראה דגם בזה בהתרה דחרטה סגי לי כמש"ל סי' תנ"ג ואפשר דבזה א"צ התר' דדוקא התם כיון שהיה נוהג לחזור אחר קמח שמור משעת קצירה הו"ל כפי' שאינו אוכל מצות מקמח אחר מחששת שמא נפלו מים עליהם אחר קצירה משא"כ בזה אם לא אמר בפ' שמקבל עליו שלא לאכול רק שעושה כן שאינו אוכל המצה שרויה ומבושלת אין סתמא כפירושו ואין כאן אומדנא דמוכח שאוסר על עצמו לאכול כשהוא שרוי' אף שהיה בלבו שעושה כן משום חומרא מ"מ קבלה בלב בלחוד אין עליו דין נדר עד שיוציא בשפתיו כמבואר ביו"ד סי' ר"י ע"ש וכו', וקצרתי וממה דכתיבנא מבואר דבין המחמירין ובין המקילין אלו ואלו עושים כוונים לשמים אילו דעתם לפרוש משימצא דשימצא חימצא ובר חימצא בכדי להזהר מחמץ כל שהוא בכל חומר האפשר, **ואלו משום מניעת שמחת יום טוב שלא ערב להם לחם מצה חריבה ובפרט למי שקשה לו הלעיסה ויש שמחמירין ביותר שאין אוכלים מצה כלל אחר ליל הראשון רק אוכלים למעדנים מיני תבשילין והרבה נמנעים לעשות כן משום שמחת יום טוב כי פתא סעדא דלבא ועל אילו ועל אילו שלבם לשמים קורא אני ועמך כולם צדיקים:**

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכו סעיף ח

אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת. **וביאור הלכה שם** אדם מותר וכו' עיין במ"א שהביא בשם מהרי"ל ותה"ד להחמיר בזה ובסוף דבריו סיים ומ"מ נראה דמותר לטבול לקריו כיון דמדרבנן הוא ור"ל דאמרין בביצה י"ח נטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביום טוב והטעם משום כיון דחיוב הטבילה הוא רק מדרבנן לא מחזי כמתקן ולרוחא דמילתא כתב כן דכהיום בטלוח לטבילותא לגמרי וכו"ל בסימן פ"ח וכו"כ בעולת תמיד [ואפשר דכונת המ"א אפילו לדעת המחמירים שסוברים דלא בטלוח לתפלה] וקשה דלא דמי כלל דהתם שנטמאו בולד הטומאה מן התורה אינו טמא כלל משא"כ בזה דטמא מן התורה וע"י הטבילה נטהר זה גופא מחזי כמתקן. ותדע דמשמע בביצה י"ז ע"ב במשנה מדנשנית בסתמא דאיירי בכל הטומאות כגון טומאת שרץ וזבין וכה"ג דלדידהו לא אסרו כלל לקרות בתורה וכו"ל בסימן פ"ח ואפ"ה משמע שם בביצה י"ח בגמרא דאי לאו משום דנראה כמיקר היה אדם אסור להטביל עצמו בשבת משום דנראה כמתקן וע"כ משום דנטהר מטומאה וזה גופא הוא התיקון וא"כ בטומאת קרי דהוא אב הטומאה נמי [הג"ה ואפשר לומר דס"ל דזהו דוקא בדורות הראשונים

שהיה נוהג אצלם טומאה וטהרה ע"כ חשיב תיקון ע"י הטבילה לכל הטמאים שיהיו יכולין להשתמש טהרות ע"י הטבילה משא"כ כהיום שטומאה וטהרה אינו נוהג ותיקון מצד לימוד התורה אינו דאפילו בלי טבילה ג"כ מותר וכן"ל ולבד באשה נדה שע"י הטבילה מותרת לבעלה ע"כ מחזי כמתקן בזמנינו דלא נראה כמיקר. ואין להקשות דא"כ כלים טמאים גמורים מן התורה ג"כ יהא מותר לטבול כהיום והשו"ע פסק לעיל בסימן רס"א ס"א דאין מטבילין את הכלים ואכלים טמאים קאי כדמשמע בפירוש רש"י וכ"כ הרע"ב בפ"י המשנה [וגם דבכלים חדשים דעת המחבר נוטה יותר לדעת המתירין אפילו בשבת גופא וכ"ש בין השמשות וכדמשמע בסימן שכ"ג ס"ז] דשם שאני דהוא דבר שמנין וצריך מנין אחר להתירו וע"כ אף דנתבטל הטעם לא נתבטלה הגזירה שגזרו על טבילת כלים משא"כ על טבילת אדם לא גזרו אז כלל משום דנראה כמיקר ונהי דהיום שאנו מונעין עצמנו מרחיצה לא נראה כמיקר וניכר שהוא לשם טבילה מ"מ הלא לא נראה ג"כ כמתקן ע"י הטבילה כהיום שאינו נוהג טומאה וטהרה ע"כ הג"ה]. שוב מצאתי בביאור הגר"א שכתב וז"ל אדם וכו' עיין במ"א והעיקר כמ"ש ב"י בשם כל בו ותה"ד שאוסרים וכ"כ המ"א בסימן קכ"ח ס"ק ע' ע"ש עכ"ל ונ"ל דכונתו הוא למה שכתבנו והוא דחולק על המ"א שכתב דמותר לטבול לקריו וזהו שכתב עיין במ"א ר"ל דכתב דלטבילת קרי מותר לכו"ע וסיים ע"ז הגר"א והעיקר כמש"כ הב"י וכו' ור"ל דלפי הטעם שכתב התה"ד דבזמנינו כיון דנהגו להחמיר ברחיצה מחזי כמתקן ע"י הטבילה שוב אין לחלק בין טומאת קרי לשאר טומאות כיון דסוף סוף נטהר ע"י הטבילה מחזי כמתקן וזהו שסיים הגר"א ע"ז וכ"כ המ"א בסימן קכ"ח ס"ק ע' ע"ש ר"ל דכתב שם בהדיא דלכך לא נהגו הכהנים ביום טוב לזקוק לנשותיהן כדי שיהיו יכולין למחר לישא כפיהם בטהרה משום דלא נהגו לטבול ביום טוב ע"ש הרי דאפילו לטבילת קרי אין לטבול ומ"מ קשה לי דברי המ"א דשם דהלא איירי שם בנטמא ביום טוב גופא ובזה אפילו בטבילת כלים מותר ולא גזרו בזה משום דמחזי כמתקן וכדאיתא ביצה י"ח ולא יהיה חמור טומאת קרי מטבילת כלים דמותר ואפשר לומר דשם משום דהיה נוהג אצלם טומאה וטהרה והיו זהירין בטהרה לכך התירו להטבילין ולהשתמש בהן בטהרה משא"כ כהיום וכעין סברא זה נמצא בתוספות י"ח ע"ב ד"ה כל אבל מדברי הגר"א ביו"ד סימן קצ"ז בביאורו משמע שאין מחלק בזה א"נ דסובר המ"א דשם שאני שכבר נטמא והתירו להטבילין משא"כ לכתחלה להיות טמא ולסמוך על שלאחר כך יהיה מותר לטבול לא וכעין זה כתב בתוד"ה ושוי"ן וכו' ע"ש ויש לחלק. היוצא מדברינו לענין טבילת קרי המ"א סותר א"ע דשם כתב שהמנהג להחמיר בזה ופה הוא מיקל ודעת הגר"א כמו שכתב המ"א לעיל בסימן קכ"ח ושאר אחרונים רובם ככולם מקילין בזה הלא המה העו"ש והא"ר והתוספת שבת והשלחן ע"ש וש"א והיינו אפילו היה יכול לטבול מע"ש ויו"ט ע"כ בודאי אין לנו למחות ביד הנוהג להקל וכ"ש אם נטמא בשבת ויו"ט גופא ויותר נ"ל דאפילו הגר"א דהביא ראיה מדברי המ"א דלעיל בסימן קכ"ח לא הביא רק לראיה דאין חילוק בין טבילת קרי לשאר טבילה אבל לעצם הדין אם נטמא בשבת ויו"ט גופייהו אפשר דגם הוא מודה דאין להחמיר בזה כלל וכמו דמשמע בביאורי הגר"א ביו"ד סימן קצ"ז ע"ש וכן נתפשט המנהג להתיר אך בכ"ז יזהר מאד שלא יבוא לידי סחיטה. ודע עוד דאם הוא טהור גמור ורוצה לטבול בשבת בשחרית משום תוספת קדושה אין בזה משום חשש מתקן מצד הדין וראיה ממה שאמרו שם בגמרא י"ט ע"א מטבילין מגב לגב וע"ש ברש"י וכ"כ בספר תו"ש בסי' ר"ס משם הכתבים אך לפי מה שכתב מהרי"ל דיפה נוהגות הנשים שאינן טובלות שלא בזמן משום חשש סחיטה נראה דגם טבילה כזו יש למנוע ודי לנו במה שאנו מקילין לטבול בשבת היכא דהוא צריך לטבילה:

של והיה מחיך קדוש ונהי דמכות ויתד היה נך שפיר י"ל לליק אלא בשעת מלחמה הוא כהיב על חוכך בדפירסייה אצל כל מוני המלות וכו' והיה מחיך קדוש נמייע צפיע והם ויתד חתיה לך נמייע צפיע וכן צעל החיכך גופא מנה לה לזי מלות אייב כשייב דקשיי טפי מהיכא חיתי כיונא דוהיה מחיך קדוש אינו נוהג אלא צפני הצית וצמכריס דוקא ולעיני.

מקום דהריל כמו לעצור על המלות אצל אצל זה הי' מחויב לשמוע ומשמע אפיי צמודי דאינו טוגע לכבודו כלל ופשוט עיינתי צמחרייק שורש קיי"ח שממנו דין זה הכיל וכחצ כונה טעומים וזה וחד מינייהו שם צענף די דליש ביצה אלא כגון מחכילו ומשקאו וכו', מוראו לא יש צמקונו וכו' וכן כיוצ דסיך אלא אצל צמילתא דלא סיך אלא צגיה פשיעא דאין כח האצ למחות ציד צנו ולייע על הכדצי מהדייה חלק אהעיני קי' מיה ומה וניהא ויהא כחצ הרמיא דין זה אלא באם מוהה צנן לישא אשה ולא כחצ כן עייד כלל שינו דדוקא וזה אין לריך לשמוע לו משום דאיכא מני טעומים אחרים וכן משמעות דצרי הרשציא הכיל ציצנות ומשמע דוקא עשה של חורה אין צו טידחה לאו דאורייתא אלא מני משמע דהמורה מיהא איכא, גם רחבי צמחרייק צקוף התשובה שהציא דברי הר"י צמחי קדושין דף ל"ב ובחצ הי"ל וחצי"ב דרצינו הרמב"ם פליג על דברי ר"י מהציא צקתס אה דאמרינן אפילו זורק ארנקי לים ולא פירש דעירי טיש לו הכאה בהשכלתה עכ"פ ומשמע דרמיא הכיל מני הכי קיל ועיין צקי חסידים קי' שינו דצן היודע באצוהו טעמטעריס אס הוא ומעשה אסור לו להתענות דוקא בהצנית שאינו הוצה לאחרים אלא לעלמו עיי"ש וכראה דבזה כויע מדה כיון דאצו מלכטער אס יעצור על רלונו אייב וחלי הי"ל דבר שרובע לאצו וחית צי' משום כיצור דאורייתא ואייב צייד מני אס ידעת שאצך יטעור על שאתה עובר בזרתו אשה מחוייב לשמוע לו אפיי צמודי שאינו טוגע לו צעולה כשייב לפי משייב ומשמע מהצרי הרשציא דמליה וניהא איכא צביע וכדעוכח מני קלח מהצרי הרמיא הכיל:

ובהיותי זה ח"ל לי להתעלם ומה שנהקצתי זה כונה דהא וצואר צסיס וכל הפוסקים האקור לומר דבר שצקדושה נגד דבר ערוה וליפיק לה ונדכתיב ולא יראה צך ערות דבר וכפלאהי על כל מוני המלות שלא וכו' זה ללא חעשה צפיע, ולכאורה י"ל דהכחוצ לא כאמר צלשון אהרה דהא לא כתיו ולא תראה או ולא יראה אלא ולא יראה צך קרינן וקאי אדלעייב דאיך בי י"ח "מתה"ך צקרה מחיך והוא יתי' לא יראה צך ערות דבר אלא דלפי"ו יקשה מלנן דאס עולם עיניו או הופך פכיו ש"ד דהא האי לא יראה לא קאי על האדם, וצדיח ילפינן בגמרא וקרא הכיל דצרי' אגלי' רחמנא ולייע והשי"ת יחיר ומחככו דלמדנו צקרי' חורה, ישלח אורו ואמיתו להאיר פכיו אליה, צאיר פני ונך חיים עד חכה להשתחוות בקיצון כהי ישראל צהר הקדש צירושלים כאיך וכפש אחיך הדצק בא"ע:

סימן י"ט

שרוכמ"ם לכחצ חלמידי האצרך המופלב חויש מדיה אצרהס טלונה עליאס כיי צקינן קי' חיוואהר יי"ח

ומיש"ב ללמד כיון דלצטל מלוה דרצק לא חל אצרת האצ י"ל הייב איל לשמוע אצו אוחיל ומלאת קמך צמורא לעצילה קודם התפילה אפיי שכל לעת הלך והוא משייב צרכות דף גי"ח אריח ציל אריי כל הכפנה וכוטל דיו וכו' העלה עליו הכי באלו צנה ומצח והקריב עליו קרצו, דכתיב ארחן צנקיון כפי, חיל רצח וליס ליי מר באלו עצל דכתיב ארחן צנקיון כפי, וכראה דאין זה רחיה דלאו באלו עצל קודם תפילה קאמר אלא באלו עצל קודם הקרצת הקרצו ועייב ל"ל כן דהא רצח קאי אמי טכפנה וכוטל דיו ומיחית תפילין וקורא קיש ומתפלל צני שחיצרו לו יחדיו הכי מילי מעליות מעשהיכ באלו עצל אייב עייב לאו באלו עצל לתפלה קאמר, דהא עצילה קודם התפלה אינו אלא הכשר מלוה, אייב אוחיל צכל המלות הכיל, דצטושה אוחן מעלה עליו הכחוצ באלו עשה הכשר מלוה אייב דבאלו עצל ללורך קרצו קאמר, ורחי נראה לי דלא היה מנהג התנאים ואמוראים לעצול כיה לעת הלך משייב צרכות דף כייב עייב ריפ ורצ"ש וריה צרי' דריי כייבו ריפתא צדיי הדדי חיל ריפ הצו לי לדידי לצרך דנפל עליי טעשה קצין אמר ליי רצח הצו לי לדידי לצרך דנפל עליי מי קאה אמר להו רייה הצו לי לדידי לצרך דליכא עליי לא הא ולא הא עיין פירש"י לא היצרכתי לא זה ולא זה שלא רחיה קרי, ומנא הוי ידע דהא דאמר רצח דכפל עליי מי קאה הא מחמת שהולך לך דילמא צלח זה מני הוי עובד צמי קאה חיו שכל היו רגילין לעצול אלא לעת הלך, מיהא ליה י"ל דהמקשה לו רצח לרייפ דריח לעלמו אצל לאחרים מי קאה ועיי אמר דהיי עליי מי קאה ומשמע דהולך להב, אצל יש להציא רחיה מעובדא דאוחו חסיד דמיידי הגמי לשחרית יד ועצל אמר לו לתלמידו צנה חשדתי כשירדתי לעצול אמר לו שונא מחמת טורה הדרך, והיל דצלאיה לא היי מקיס להרהר מחמת הטצילה כיון דעל שאר עניינים כדר השצו צנה שדנה לכך זכות אייב מחמת עצילה לא היה מקיס להרהר צו כיון דקיל דעצל קודם לתפלה אייב שכל היה דרכס חל

מכתבך הגיעני צוננה ומחנות רוב טרדותי לא נפכתי להשיצך עד כה ועייד שאלתך אס אשה מחוייב לשמוע צקול אצך שגור עליך צמורה כיצור אצ לצל טעצול אפילו לעת הלך ביה צמקוה חנה ועייי מלכרך לעצור על מה שצבר הורגלת זה כונה לעצול קודם התפילה וצפרטו לאהר צעצילת מראה, ונכתפקת אס אשה מחוייב לשמוע צקול אצך מלאה שדבר זה אינו טוגע לכבודו כלל אס שייך צזה מלות כיצור, ואח"ל דיט גם צכסיג מלות כיצור עדיין נכתפקת אס אשה מחוייב לשמוע אצו דגם צמורה דרצקן קיימיל צצויע יורי"ד קי' רינו דאס אמר לו אצו לצטלו אין לריך לשמוע, והצחת משייב צפית צסס קפר ח"ד שאי היה חלה להתפלל צמקוס שמתפללין שס צכוונה יומר מציהיכ אחרת ואלו מוהה דאין לריך לשמוע לה:

ונראה דצמודי דאינו טוגע כלל לכבודו אינו הייב לשמוע אצו ורחיי משייב יצווח דף ו' עיי"ש צמחי דיה שכן הכשר מלוה דריי וריה דצלאו דמחור עוקי לה ומחכא לא ילין צעלמא דלא לידחי לאו בריחא דמה לכבוד שכן הכשר מלוה כשנחור ומטווח ומיחא מלההיר אצירה כדי להציא מחנות לאצו צענה דחית הללו אינו מחכילו ומלציטו אצל צעלמא דעבד גוף הווליה ילפינן מכלאים צליית דחי, הכי צדיח דאעיג דחיל אצו הצא לי בהלות והוא מוקיים מלוהו אכתי אינו אלא הכשר מלוה כייב דאינו מחכילו ומשקאו וכן מוכח צקדושין דף ל"ב צמחי דיה ריי אמר עיי"ש ודוק, וטוב מלאתי הדבר מפורש צחידוטי רשצי"א ציצנות שס חיל שאין עיקר מלות ביצור אלא צנה שיש לו הכאה, אצל אס ליה לו לעטוה דבר שאין לו צה הכאה של כלום אין זה כיצור שכלטוה עליה וכבוד כה אין צו עשה של חורה, טידחה אפיי לאו בריחא, אלא דלעייע משייב הרמיא ציורי"ד קסי' רינו דאס האצ מוהה צנן לישא חיוה אשה שימפן ציה הצן חיל לשמוע אל האצ, ומשמע דדוקא צזה

(* לפעני"ד לקיימ דהא ערוה אינה טומאה אלא דאס היא כגודו אסור דהוא ערות דבר דבשעת דבר שבקדושה יסתכל בערוה משייב אס וצום עיניו לא שייך ולא יראה בך ערות דבר ודוי"ק.

חלה לעצור צעת הזרקה, ויהא חין לני להביא ראי' מהתנאים
 ואמוראים הקדושים שהיו בכל עת וצכל רגע דעוקים צקדושהי
 ימי, ולא היו לריבים: הכנה לתפילה אצל חן בני אדם
 מוגשמים דעוקים צתלות עוה"ה הוא כל כונה דעוטרן הכנה
 קודם התפילה צדורים הגורמים ניהרה המחשבה עפי' ונצ"ה
 וכבר נזכר ונזכר צכל ספרי מוסר כמה גדלה מעלת המקור
 לטהר המחשבה דורטי' רשימות חומרים "לצ' יטהור" צ"ח
 ריה עציב כולי האי וחולי הכנה נומר חפ"י דיבור חנה
 צתפילה צמחשבה זכה ע"כ עניין גדול הוא לעצור צעוקה
 עוהרה קודם תפילה חפ"י טלח ללורך טבילת עורח ימי
 חן זה דוחה מלות כ"צה"ח, וכ"ז צנצילה טהור לחו מוסר
 טבילת עורח, אצל לעת הזורך כהי דקיימ"ל להלכה דצטילה
 לעצילתה ימי הח ק"ל כמה פוסקים דלח צטולה לתפילה,
 ועיין צטור ח"ח סי' פ"ח צסם רצינו האי שכי ח"ל דרצ"ה
 האי ז"ל כחצ כיון דצגמרח ליכח האי מילתח צהדיח נקוט
 מנהג ישראל צידק טצעליי קריין חפשיי טלחן להם מים חיים
 מחפללין עד טירחלה וכהי דצטויי לא כ"כ ימי כיון דמעולם
 הי מנהגך כך ח"כ פטיח דלח גרע מנחי דחיתח ציורי
 סי' רי"ד דצכל דער מטה חס כהג כן ג"פ חפ"י לח הול"ח
 צטפתיו לריך לקיים מלך דרה, וח"כ טוב ה"ל כאלו חנה
 אצ"ו לעצור על הדער ח"נו מחוייב לטווע לה וחוקר להקל
 צלח התרה, וכיון דצחנות ח"כ מחחרט צעיקר הדער דח
 אהה רולה להחיק צמנהגך לח ידעתי מקום מקלט חס לח
 ט"ש לך פתח חרטה חלמלח הי"ח ידע טלחצך יגזור על"ך
 צצורת כ"צה הי"ה מנחה טיהי צלי דרה, וכהי דקיימ"ל
 דלחן פותחין ללחם צכצור אצ"ו הח מצולח צטויי סי' רכ"ח
 סי' י"ד צחח דלחן פותחין צכצור המקום הי"ד צחח אחרים
 פותחין לו אצל חס הוא צעלמו מחחרט מחנות כך ספיר
 ה"ל פתח חלח דמינו ח"כ חוכך צזה חס מנהי צזה התרה
 כיון דתקנת עורח הי' מוסר סי"ג טלח יהיו ת"ח מלויין
 וכי ועיין פריח צח"ח סי' תל"ו דצכה"ג לח מנהי התרה
 צפרט ט"ש לל"ד לפי מנ"כ הטור ח"ח סי' פ"ח ונרחה כיון
 דחליח צמנהגח חלויקן צכל דוכחח צתר מנהגח דנהגו צ"ה
 עיי"ש וכיון דחח"דח מחפשת צגלילותיו צין כל מי טמותכה
 צטכסיק ת"ח ומי טרולה להיות נמנה צין יר"ח הי' וחוסצי
 טעו לחחר צנצילת עורח, וחח"י כל מי טרולה לעשות עלמו
 ח"ח צענין זה ה"ר זה מנצחה, חפטר דמריכח כמי חקור,
 ע"כ תראה להפ"ס דעת אצ"ך סיחזור צה ונה טחושט פן
 יגיע נח ח"חו ויחוש הלח כחמיס עלינו דצרי חמח"ל
 צט"ס פ"ג דצרכות כל הנחמיר צה מחריכין לו ימי וטותיו
 וטומר עלוה לח ידע דער רע דרשו ר"ל צפ"ז דיומח ירחת
 הי עוהרה עומדת לצ"ד זה הלומד חורה צנהרה:

כ"ז מקומו וטותיו, עב"ל והנה לח מל"ו לזה עיקר צגמ"ה
 טל"ך להחנות חף מי טנפל מ"רה, חלח דצסי כפ"ח צכוכה
 דף מ"ח חכח ל"י סיך ומיחל לה צסס מחפטי טחול
 מ"ח דח"רי צצרכות חרחה תפילין טטרפו צזרוע לריך
 לקריב כמי צס"ה טטרפו, וצכרה טס מוכח דכטפילין
 התפילין ה"ו זלול וכיון דהוא גרס זלול התפילין ככון
 להחנות לכפר העון עכ"ל, וכיון דמורה ח"ל יליך לה
 מטוע דה"כ כל מי טרחה ציון חס"ת לריך להחנות וחף
 דצתפילין גופייהו לח חכחן דמורה תפילין טכפלו ילורך
 להחכפר ור"ח"ו דמ"ע ה"ג על סוף זה צתשו חמ"ח חט
 מח"ח סי' ה' מ"ע י"ל דח"כ תפילין טהס טל יחיד מח"כ
 סי' חפ"י הוא טל יחיד מ"ע עיקרו למורה דרצ"ס לקרות
 צ' ל"צור ח"כ טמירתו מוטלת על הכלל כולו ולכן כל טרחה
 צצויי מ"ח"צין להחכפר, והנה צתשו חמ"ח חט ח"ל מ"ח
 סוף מ"ח"רלמו דקוטה הביחו חתוקי טס דף ל"ו ע"ד ד"ה
 רצ"י ח"ה וצמ"צין על חתורה צ"י כי טח"ח חרור ח"ר
 לח יקוס ח"ת דצרי חתורה חח"ה ובי יט תירה נופלת
 רצ"ח ח"ה זה החזון, ובי חמ"צין לפרט זה החזון טל"ו
 מקיס סי' להעמידו כחיקוטו טלח יפלו הי"ה צכלל חרור
 נ"ש ובי הגחון חמ"ח חט טס דמה מוכח סיחחון לתקן
 טלח מכלל חרור לכלל צרך ומפ"י מפורס"ס טחח יפול
 סי' לפ"י רצ"ס טיחענו כולם כי כל ח" לכו חוקפו ח"ל
 חס הי' מטיח הי"ט הי' יכול להחיק לצלתי יפול לחרן
 כמו צצ"ן חזון טל"ו מקיס סי' על מנפטן וכפל לחרן,
 וחח"ו דצרי ח"ס מ"ח"ק ח"ר סי' כחצ ה"עס עפ"י
 דחמ"ח צמ"ק חעכ"ת דף ט"ז מ"ח טח"ר טחול"חין לחח
 לומר כ"י כ"כ הי' לנו ונחצה צטותותיו ה"ר טענות גורמין
 לציון חתורה וחס ח"ו כקרה סי' צ"ה לציון חתורה וד"י
 מחנות ח"כ חתה העיר והיינו חתס טה"י להס חכלי למוע
 הקדוש הזה ונחצה לכן כל צ"י צ"ה"כ רחוי להחנות
 לתשובה על עונותיהם טגרמו טנחצה סי' עכ"ל, וכפיקו
 צין צ' ה"טותיס ח"ל דלע"ס חמ"ח חט ח"ו ח"ו להחנות
 חלח על מי טה"י חפטר לו להטח"ל צמ"רה ולמוע מחכול,
 מח"כ לע"ס טל ד"ה ח"ל, וחח"ת תרי ע"מי ח"ח"ה
 וח"ח דח"ה, אצל עכ"פ מוכח דע"ל הגצ"י חקורח והעומדים
 טס על הצויה צמ"ק עליהם ח"ו לפטש ולחח צדרכי
 טצובה יחר כ"י טל"ו מכלל חרור ח"ר לח לח יקוס לכלל
 צרך, ולכל טל"ר ע"ס הק"ל מוסר דעונותיהם גרמו טחצ"ה
 כ"י חמדה גנחה טל הקצ"ה:

ובענין כדת מה לנשות להתרלות פני קונם, ח"ח

צסי טורי צרכה הביח צסס ח"רת ח"ח
 טיחנה מי טכפל מ"דו ר"ל ג' הפסקות מצי ימיס, חונס
 צתשו רצותיו החחרונים ח"ל חקילו חרצה יותר מה כמון
 צדורות חללו מנענ טח"ז לפ"י ח"ח כהרצה צימי קדמוסי,
 וחח"ו חמ"ח חט ח"ל כי להחנות צ"י צ"י טוצ"ס,
 וכן צסי דצרי ח"ס ח"ל כי להחנות צ"י, ומי טל"ו
 צריח צכחו יכול לפדות החענית כפי כרצת לכו וכפי ערכה,
 ופדיון החעניחיס יפרוטי לקופת רמצעה"ה, והגחון חל"ק
 מסינענ ז"י צתשו ח"כ לך סי' ק"י חוק"ף טקצלו
 עליהם לגמור חח"ל"ס צכל טצוע וטצוע ולומר יח"ר טח"כ
 וכ"ז צ"צורה, ומה טוב חס ינשו כן צכל עשיק קודם החפלה
 צחשומרת עד חודט כיון חנע"ל והגצ"י ע"ס חקורח ח"ל
 ח"ו להס להחכ"ד מטפת חר"ט לק"ת ומכסה על הצויה
 דח"כ חכחן צל"דיקיס דצמה טח"ח"ו צו מחתקיס, ומ"ל"ו
 צג"י טצת דף ק"יג זה ח"ל וח"ה, חח"ה לפ"י צמלות
 סי' חלה וכ"י וכורכו צטירחין ח"ס וחכות זה יל"ו מכלל
 חרור לכלל צרך, וכקלח לכל עדת צ"י יטח"ל ולבר הגר
 צח"ס כי לכל העס צגגה:

סימן כח

סימן כ

רכבוד הרצ"י הי"ה מ"ה י'חק טחול עהרמחן כ"י צקיק דיומח י"ח:

ע"ד המחשלה גדולה טח"רע טס כי כפלה סי' מהצויה
 מחנות חקרון טנצחת הגצ"י חקיר ונפסכס לטח"ו
 הגיע כדת מה לעשות לכפר על עון חח"חכס, וצמה חח"ו
 פ"י ח"צ"ו טצמ"יס יח"ט, הנה צעיקרח דח"לח טכצר נהגו
 צכל עקומות טח"רע להס זה ר"ל להחנות כל טהיה טס
 צח"ו מענה, ונמ"ח ח"י מ"ד וח"ר סי' ג' נזכר זה
 ד"ט לו להחנות לכל העומדים ור"ח"ס, ור"ח"י צסי טורי
 צרכה צ"ר סי' רפ"צ טכ"י טנענו טצקיק ח"י טנפל
 סי' הורה חרצ המקוס טיחענו כל הקסל צ"י צ' ער העון
 טנחצה חס"ת ולדעתי חקלה עריכח חן חרחה טכפל סי'ת
 לריך להחנות, חונס ככון הדער טכל רב צעירו י"ח"ו חקן

(*) לפעני"ד אין מ"ס ראי' ד"ס איחא בזה"ל לשח"ת ירד וטבל וטנה לחלכ"ו אי"כ י"ל דכל יום הי' דרכו ללמוד עם תלפיוו בהשכמה חח"כ טבל אי"ע קודם חתפ"ה ועתה טבל אי"ע מקודם וא"כ אין מכ"ו ראי' שלא טבלו בכל יום.

שו"ת באר משה (שטרן) חלק א סימן סא

כבוד אב ואם - במקום מדות חסידות

א) הנה יש לעיין מדברי הריטב"א (מגילה כ"ח ד"ה תיתי) שכל: תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדיה גוי. וכל"ת מאי רבותיה דהא איסורא דאורייתא הוא ובכלל לא ישמע על פיך כדאיתא בסנהדרין [ס"ג א'] וכו' והנכון דהיה לאו איסורא משום דאורייתא או דרבנן אלא מדת חסידות בעלמא וכענין שאמרו (ב"מ ע"ה ב') אסור לאדם שילוח מעותיו בלא עדים ואסור להלוות את הכותי ברבית, וכענין שאמרו אסור לשחרר עבדו, דמשחרר עבדו עובר בעשה וכדפרישית (בסדר נזיקין) [בפרק הניזקין גיטין ל"ח ב'] עכ"ל. (חידוש שבגיטין ל"ח ב' כתב הריטב"א בשם רבו: דמהא שמעינן דלאו עשה גמור הוא אלא "איסור דרבנן" וסמיך ליה אקרא וכו' וסותר משנתו שכתב כאן דאינו אלא "מידת חסידות"). ועיי' בתוספות הרא"ש (מגילה שם, ומה שציינתי שם בביאורי באר משה אות כ"א על תוס' הרא"ש שהדפסתי). ומצינו שבברכות (מ"ז ב') פריך הש"ס על המשחרר עבדו לצורך מצוה דאיך עשה כן והא הוי מצוה הבאה בעבירה. הרי דעל מידת חסידות שייך ג"כ לומר שעבירה היא. א"כ אין לציית לאביו אפילו במידת חסידות. אבל אין מכאן ראייה, דשיטה זו של הריטב"א תמוה מאוד וצריך נגר ובר נגר לפרשו. (ובספרי באר משה ברכות מ"ז ערכתי מערכה מול מערכה בזה באריכות רב בביאור כל השיטות ואין כאן מקומו להאריך).

ב) ובמס' מכות (כ' ב') כ' הריטב"א (ד"ה ועל הזקן): ומתוך כל הפירושים הללו אין לנו היתר תער אלא בשפה העליונה ותחת הגרון כמו שכתבנו וגם בזה צריך ליזהר כמו שאמרו רבותינו הצרפתים ז"ל שלא ימשוך העור שהוא כנגד הסנטר כלפי מטה וישחית בסנטר, וחסידים ויראי חטא אין נוגעין בתער כלל בשום מקום והוא משובח. וכעין זה כ' הריטב"א (שם ד"ה ת"ר ופאת): ומשורת הדין כל שהוא במספרים אפילו כעין תער מותר, אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים וכן ראוי לעשות. (ענינים אלו מבוארים בשו"ע סי' קפ"א וקפ"ב ובדרכ"ת שם הובא ג"כ דברי הריטב"א אלו עיי"ב). במדת חסידים כאלו בלי ספק אין לציית כשהאב והאם מצווים לעשות מאחר שכבר נזכרו בשו"ע, ואין נפק"מ אם מצד דין או מצד חומרא דהמחמיר תע"ב. וכן מילי דחסידותא דנזכר בש"ס ורוח חכמים נוחה ממנו כמו בהא דשבת (ק"כ א') באמר להם בואו והצילו לכם, דחסיד מוותר ואינו לוקח כלום ומחזיר בחנם להבעה"ב אפילו בליכא שכר שבת. אם אביו אומר שיתנהג בזה כירא שמים ולא במדת חסידות, בודאי אינו מחוייב לשמוע מאחר דמידת חסידות נזכר בשבת ודעת חכמים נוחה ממנו (המשנ"ב סי' של"ד הביאו). ומסתבר לי שאם אין לו לאב במה להתפרנס וגם להבן אין לו דאין הבן מחוייב לחזור על הפתחים דכיבוד משל אב, והאב אומר לו לבנו שיבקש מבעה"ב שכרו ויפרנס אותו מזה, מאחר שהבן לעצמו אינו רוצה ליטול ממידת חסידות, שמחוייב הוא ליקח ולפרנס בזה אביו. - וכן בהא דאמרו בב"ב (נ"ז ב') ועוצם עיניו מראות ברע, א"ר בר אדא זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה, ופריך הש"ס היכי דמי, אי דאיכא דרכא אחריתא רשע הוא אי דליכא אחריתא אנוס הוא, ומשני לעולם דליכא דרכא אחריתא ואפ"ה מיבעי ליה למינס נפשיה ופרשב"ם למינס נפשיה, להטות עיניו לצד אחר, והיינו דמשתבח ביה קרא דאי אנוס נפשיה "חסיד הוא". ואם אביו אומר לבנו דאל יאנוס נפשיה כי יכול לגוף באבן ובסלע, בודאי לא ישמע לו אף על גב דרק מידת חסידות הוא למינס נפשיה. ולא הבאתי אלו אלא מן הבא בידי אגב גררא, ועוד אעורר מכמה מקורות במשך דברי ושים עינך עליהן.

ג) אבל אנו דנין על מידת חסידות שלא נזכר בש"ס ופוסקים. וראיתי בבית לחם יהודה (שעל גליון היו"ד דפוס וילנא סי' ר"מ) שכ': בן שיודע שאביו ואמו מצטערים על שהוא מתענה לא יתענה בתעניות שאין חובה, ספר חסידים. לפום רהיטה נראה שהבן מתחסד להתענות בימים שאין שום חיוב ואביו מצטער על זה שמא יחלה בנו או יתחלש אסור לו להתענות. אבל אחר העיון בפנים בספר חסידים אין הענין פשוט כ"כ דז"ל הס"ח (סי' ש"מ): אם האב והאם מתענים והבן חשוב איך לבטל מהם הענוים, והבן מתענה או מדבר אני מתענה אם אתם מתענים, והבן יודע שאביו ואמו עצבים על שמסגף נפשו, אבל אינו יודע באיזה ענין לבטל מאביו ומאמו התעניות, אסור לו לענות נפשו (ממה) [מפני] שאביו ואמו מצטערים בתעניות, ודוקא בתענית שאין חובה לאחרים הוא, אלא לעצמו, אבל לא בשאר דברים שיש חובה לאחרים לעשות כן אין להניח זה בשביל צער אביו, ע"כ (ועי' בפירוש שם). ולפי"ז אפשר דרק בכה"ג שלא הי' בתענית הבן שום צורך לתשובה או כפרת עון אז אסור לו להתענות כשאביו ואמו מצטערים אבל כשהבן מתענה לצורך תשובה או כפרת עון אפשר שבזה לא אמר הס' חסידים דינו. ובאמת מצינו בגמ' (תענית י"א ב') דריש לקיש אמר דהיושב בתענית נקרא "חסיד" וכמובן דרק במקום דמצי לצעורי נפשיה, כדאיתא (התם בתענית) לעיל מיניה, (עיין שם בתענית כ"ב ב' תוד"ה ר' יוסי). וכן פי' בפ"י רבינו גרשום. אולם התוס' (ד"ה גומל) והר"ח מפרשים דברי ריש לקיש מהיפך להיפך דריש לקיש אומר על מי שאינו מתענה שהוא נקרא חסיד. ולא פליגו כמו שכל בגבורת ארי (שם ד"ה ר"ל) דלרש"י איירי ריש לקיש בדמצי לצעורי נפשיה, ולתוס' בדלא מצי לצעורי נפשיה, ולכן הגומל נפשו איש חסד, היינו שגומל טוב לנפשו איש חסד, אבל העוכר שארו אכזרי דלא מצי לצעורי נפשיה (כנ"ל להשוות פרש"י ותוס' עפי"ד הגבול"א אף אם הוא ז"ל לא כוון לזה עייב"ה). וכבר כל הב"ח (סי' תקע"א) בשם הראשית חכמה דאף ת"ח מחוייב להתענות אם נודע לו חטאתו אשר חטא שראוי להתענות עליה, הובא גם בט"ז ומג"א שם, וראה במש"ב ובביאור הלכה שם. ולפי"ז אם יודע מרת נפשו שנכשל בעבירה שעליה מחוייב להתענות יתענה מזמן לזמן באופן שלא ידעו מזה אביו ואמו, ואם א"א לו להסתיר מהם תעניותיו עכ"ז אפשר שאל יחדל, אבל יותר מסתבר דעכ"ז לא יתענה ויקבל על עצמו שאר דרכי תשובה המבוארים בספרים, אבל אם לרגל מלאכתו א"א לקיים שאר דרכי תשובה רק להתענות אז הדין נותן שיתענה ויגלה לאזני הוריו מרירת לבבו, בעבור מה הוא מתענה, וטוב לו בזה ובבא.

ד) בתשו' ערוגת הבשם (להגאון הק' מהר"ם מחוסדא זצ"ל חאו"ח סי' י"ט) נשאל מאחד מתלמידיו אם מחוייב הוא לשמוע בקול אביו שגזר עליו במצות כיבוד אב לבל יטבול אפילו לעת הצורך כי אם במקוה חמה אבל לא בצונן בשום אופן שמא יתקרר ויחלה. והשיב לו רבו הגדול, דאם אביו מצטער על מה שהבן עובר גזרתו מחוייב הוא לשמוע לו כשאין הטבילה משום טבילת עזרא, אבל טבילה דלעת הצורך משום טבילת עזרא, אין צריך לשמוע לו, ויראה להפיס דעת אביו שלא יקפיד דלשם מצוה הוא קמכוון, ועייב"ה דנהי שהעלה דטבילה אפילו שלא לעת צורך מטהר מחשבותיו ועיין לשון הר' יונה (ברכות דף י"ג ב' דפוס וילנא) שכ': ואינו נראה למורי הרב נר"ו (הוא רבינו יונה החסיד זצוק"ל) ואם אין לו מים, או אפילו יש לו מים ואינו טובל, או אינו רוחץ, אפ"ה אינו מפסיד התפלה מפני זה, דודאי אף על פי שהתפלה יותר מקובלת עם הטבילה לדברי הכל (והוא ז"ל איירי התם בטבילה דלעת צורך), וכתב: ענין גדול הוא לטבול במקוה טהרה קודם תפלה אפילו שלא לצורך טבילת עזרא, ומ"מ אין זה דוחה מצות כיבוד אב. הרי לך דענין של חסידות שיסודתו בהררי קודש ומוסכם מכל צד וצדי צדדים, העלה להלכה ולמעשה ה"ה הגאון החסיד בעל ערוה"ב זצ"ל שאל ימריא בזה רצון אביו.

ה) ועפ"י פסק זה של הגה"ח בעל הערוה"ב זצ"ל אמרתי לבחור אחד ששאל אותי, היות אביו, המתנהג ג"כ בדרכי החסידות זקנו מגודל ופאות ראשו ארוכות ונושא אותן אחורי אזניו, ובכל מצוה ומצוה מדקדק על חוט השערה, ויש לו לאביו הקפדה עליו (היינו על בנו) במה שהוא נושא פאות ראשו ארוכות מאוד, ומעולם לא נגע בהן לקצוץ מהן, ותלויות על כתפיו ולמטה מהם עוד הרבה, ואביו מצטער על זה ואומר שלכן אינו מוצא שידוך בעבורו כי בכל פעם שבאו מצד השני ליראות וליראות מענה בפיהם שבאופן כזה אינם מבינים איך יעלה בידו למצוא טרף לביתו וגם היא אומרת שאיננה רוצה בבעל המתנהג באופן כזה משונה מכל הבחורים המתחסדים, אין האב מבקש מבנו רק שישא הפאות כרוכי' סביב אזנו או ינער אותן בטוב שלא יראה משונה מכל הבחורים האחרים. והשבתי לו בקצירת האומר הנה עיקר דין פאות הראש מבואר היטב בשו"ע (יו"ד פי' כק"א. ולקמן אדבר עוד מזה) ובהגהו' הח"ס (סי' קפ"א משמיה בנו קמוח"ז מרן הכת"ס בשם אביו הח"ס) כ' ז"ל: דאע"ג דשיעור פאה הוא רק מ' שערות מ"מ נוהגין ומניחין לגדל כל השערות באורך כדי לכופ ראשו לעיקרו כל שער ושער עד מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד משם, וכ' דהעולם טועין ומניחין לגדל השערות עד למטה עד שיגיע עד הלחי התחתון ואינו אמת, ומ"מ בני ביתי ותלמידי אנו נוהגין כן ואף על פי שהוא טעות, מ"מ קדוש יאמר לו עכ"ד הובא גם בדרכ"ת (שם אות ט"ז). ועל דרך קבלה הביא הבית לחם יהודה (על גליון היו"ד) בשם הריה"ק ז"ל וכ"כ בדרכ"ת (שם) ז"ל: האר"י ז"ל לא הי' מניח השערות עד שיגדלו כ"כ שיכנסו למטה במקום שער הזקן ממש שאז הי' חותכן עד המקום שמשם ולמטה לא נקרא פאות הראש. ועיי' בתשו' צ"צ החדשות (חלק יורה דעה סימן צ"ג) שבדרכ"ת (שם) ומה שהביא מהגה"ק מבעלזא זצוק"ל בביאור דברי הרח"ו בשם האריה"ק ז"ל וסיים ע"כ כשהפאות הם ארוכים יותר משיעור זה, למטה בסוף הלחי התחתון שהוא סוף הפנים "צריך לסלקם", ודי בזה עכ"ל. הרי בין בדרך נגלה ובין בדרך הקבלה שיעור אורך הפאות לא יהיו מסוף הלחי התחתון שהוא סוף הפנים. - ומה שנשתררב עתה המנהג בין בחורי חמד הי"ו שנושאים פאות ארוכות הרבה יותר אורך שיעור זה, שגם האר"י החי זצ"ל חתכן וסלקן, נראה לי דנובע ממה שנמצא בספר דרכי שלום, (להגאון עולם בעל המהרש"ם זצ"ל) בהקדמת הספר הנקרא אהלי שם (באות א') שהרב הקדוש אור עולם מהר"ם מפרעמישלאן זצוקללה"ה צוה להגאון עולם בעל המהרש"ם זצ"ל בעודו ילד צעיר לימים, שאל יחתוך ואל יקצוץ מפיאות ראשו כל ימיו כי הוא סגולה לאריכות ימים, וברכו שיאריך ימים עיי"ב. אבל עכ"פ לא יהא מנהג זה גדול יותר מטבילה בכל יום קודם התפלה ואם בטבילה קודם התפלה פסק הגאון החסיד ערוה"ב כן אכן מה נענו אבתריה. ועוד דהלא אבי הבן אינו מבקש מבנו שיקצוץ מפיאות ראשו מאומה רק שיסבבנו סביב אזנו או ינערנו למעלה באופן שיהיו הפיאות תלויות בדרך ישר והגון ואין בזה שום התנגדות לשום מנהג ומדת חסידות בזה. וביותר שהאב בפירוש אומר בפיו שמנהג בנו עיכוב גדול כדי לבקש לו אשה הגונה הראוי' לו ולמשפחתו, וזו אחת מהמצות שעל האב לגבי בנו להשיא אשה (קדושין כ"ט א'), ומי נתן רשות לבנו לעכב אביו בהשתדלותו זה. ובפרט שהאב מצטער בזה ודואג בדבר. וראה בספר חסידים (סי' תתק"מ, הוצאת משנת אברהם) שכו': צריך הבן להזהר על דאגת אביו שלא ילך למרחוק ולא במקום שאביו ואמו דואגים עליו ומצטעים עליו, כי נענש האדם שאביו ואמו דואגים ומצטעים עליו. והוסיף הספר חסידים (בסי' תתקמ"א) וכו': למה נענש יוסף ששמוהו בבית הסוהר ונתנסה באשתו של פוטיפר, מפני שהיה לו לחשוב ולשום על לבו, אבי עתה בצער עלי ויושב באפר והוא מסלסל בשערותיו וממשמש בעיניו. ועוד כשהיה ממונה על הכל היה לו לשלוח לומר יוסף בנך חי אל תצטער. ודברי ספר חסידים לאו חדתא הוא, וכבר עמדו על המחקר רבותינו בעלי התוס' (פ' וישב בקרא ויבך אותו אביו) על זה דלמה לא גילה יוסף לאביו שהוא חי ותירצו דמשום החרם

שהחרימו לבל לגלות לא גילה (וראה במדרש בראשית פרשה פ"ד סי' כ"א בזה). והכפילו תירוצם זה (עם קצת שינויים) בפ' מקץ (על הפסוק וירא יעקב כי יש שבר במצרים) והוסיפו: וי"א כי כשהיה עבד לא רצה להגיד לו כי יותר היה "מצער", וכן כשהיה בבית הסוהר, וגם כשהיה מלך לא יאמין לו כי אפילו לבסוף כשספרו לו אחיו לא האמין כדכתיב ויפג לבו כי לא האמין להם, ועוד אם הי' מגיד לאביו היה ירא שמא ישמעו אחיו ויבהלו ויברחו זה לצפון וזה לדרום מרוב פחד שייראו שיהרגם ונמצא אביו מצטער עליהם וגורם צער גדול לאביו ולכך המתין עד שבאו אחיו וכו' (ועיי' בפ' ריב"א פ' מקץ על הקרא ויתנכר עליהם). הרי שלך לפניך פסק ברור ונלמד מקרא שכל הגורם דאגה וצער לאביו שמן השמים מענשין אותו לא על ביטול מצות עשה דכבד את או"א אלא על הצער ודאגה שגורם להם. וא"כ בענין מילי דחסידותא שאין לו מקור בש"ס ופוסקים ומבואר להיפך בדברי קבלה של האר"י החי זצוקללה"ה והאב מצער על זה ודואג בלבו על זה מטעמים המובנים בודאי מחוייב הבן לשמוע לאביו. אבל ברור בעיני שאם האב רק בדרך ביטול וזילזול בעלמא, בלי שום טעם, רוצה לעכב בנו במילי דחסידותא, אפילו באין לו מקור בש"ס ופוסקים אבל מוסכם בדרך החסידות, אז אין לו להבן לציית כאשר הבאתי מהשלט"ג בשם הריא"ז (אות). אבל בכגון דא בנידון דידן שטעמו ונימוקו של האב כלפי מנהגו של בנו מיוסד היטב ולא בדרך זלזול וביטול מכוון לעכב בנו מלנהוג כמנהגו, חייב הוא מה"ת לשמוע לו וענשו מבואר בספר חסידים שהבאתי אם לא ישמע לו.

וראה חידוש דבר במלאכת שלמה על משניות (לחד מגדולי הספרדים בימי השטמ"ק ה"ה הגאון הקדוש מור"ר שלמה העדני ז"ל) שכתב (בריש פ"א דמס' פאה אלו דברים שאין להם שיעור הפאה וכו') נלע"ד דאי לא הוי "פאת הראש" שנויה בכלל סתם פאה דקתני במתני', לא נישנית משום טעמא שאכתוב בסמוך גבי תרומה, ע"כ. נראה כוונתו דבתרומה כ' הטעם דתרומה י"ל שיעור למעלה שאינו יכול לעשות כל גורנו תרומה, וכמו כן למעלה יש שיעור דאין יכול לעשות כל שערות ראשו פאה. והארכתי במקום אחר בדברי הטו"א (חגיגה ז' א') בשם הירושלמי (פאה פ"א הל"א) בהקושי' מציצית הכסת (גיטין נ"ו) ואכ"מ.

פירות הנושרין להלכה:

(א) מדת חסידות הנזכר בש"ס ופוסקים דוחין מצות כבוד או"א (אות א, ב) - (ב) האב והאם מצטערין שבנם מתענה, לא יתענה, ואם הבן מתענה על עבירה שבאה לידו, עיין בפנים (ג) - (ג) בן הנוהג לטבול במקוה קרה ואו"א מוחים, לצורך טבילת עזרא אל ישמע להם אבל בלא"ה חייב לשמוע להם (ד) - (ד) אב המצטער שבנו נושא פאות ראשו ארוכות עד כתיפו (ה).

פירות הנושרין לחידושא:

ביאור מצות כבוד או"א במקום שמתנגד למדת חסידות הוזכר בש"ס בפוסקים ובספרי מוסר.

ים של שלמה מסכת קידושין פרק א סימן סד

נחזור לסוגיא (ל"א ע"א) כי אתא רב דימי אמר, פעם א' היה לבוש סריקין של זהב, וישב בין גדולי רומי, ובאת אמו, וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו, ולא הכלימה, וכתבו התוספות (ד"ה ובאת) יש במדרש, שהיתה מטורפת מדעתה, וכן נראה לי עיקר, דהא מייתי כל הני עובדא ללמוד ממנו עד היכן מגיע כיבוד אב ואם, ובדינינו יכול למחות בה, שלא תעשה לו נזק, אף בממונו, וכל שכן בגופו, אם לא שכבר נעשה המעשה. אבל מכל מקום יכול לתובעה בדין, ואף יכול להשביע אותה, אם תהא חייבת לו שבועה, אלא שאין משביעין אותה באלה, כאשר פסק הרמב"ם (ה' ממרים פ"ה הט"ו) והטור (יו"ד סימן רמ"א) בשמו, אלא מטורפת היתה, ומשום הכי לא היה יכול למחות בה, ומשום הכי לא גער בה, וכתב הא דאמרין לקמן (ל"א ע"ב) ר' טרפון הוה ליה ההיא אימא, דכל אימת דהות בעית למיסק לפוריא גחין וסליק לה, וכל אימת דהות נחית, נחתא עלויה, וקא משתבח בי מדרשא, אמרי ליה, עדיין לא הגעת לחצי כבוד, כלום זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה ע"כ. וגם זו לפי מה שפירש בארנקי שלה.

וז"ל הטור (יו"ד סימן ר"מ) ועד היכן הוא כיבוד, אפילו נטל כיס מלא מעות, ומשליכה לים בפניו, אל יכלימהו. וכתב הרמב"ם (ה' ממרים פ"ו ה"ז) אפילו זרק הכיס של הבן לים, ור"י פירש, למאי דפסקין שאין צריך לכבדו משלו, ודאי אם זרק כיס של הבן יכול למונעו, אלא מיירי בכיסו של אביו, אינו יכול להכלימו, כדי למנעו, אף על פי שעתיד ליורשו, כתב הרמ"ה, הא דבארנקי של בן מצי לאכלומיה, דווקא מקמי דשדייה לים, דאפשר דממנע ולא שדי ליה, אבל בתר דשדייה, אסור לאכלומיה, דמה דהוי הוה, והשתא כי שתיק כיבוד שאין בו חסרון כיס הוא, ומחייב בגוויה, ודוקא לאכלומיה, אבל למתבעיה לדינא שרי ע"כ. עוד כתב הטור (שם) וזה לשונו, ועד היכן הוא מורא אב ואם, אפילו היה לובש בגדי חמודות, ויושב בראש הקהל, ובא אביו ואמו, וקרעו בגדיו, והכהו על ראשו, וירקו בפניו, לא יכלים אותם, אלא ישתוק, וירא ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שצוהו בכך, שאלו בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מכווער יותר מזה, לא היה לו לפרכס בדבר, קל וחומר במלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ובוודאי איירי בענין שלא היה יכול למחות בו, ומאחר שכבר נעשה המעשה, לא יכלימו, ולא יגעור בו, ומכל מקום נראה, שמידת חסידות שאינו מוחה בו, ועושה נחת רוח להפק רצונו, ומכל מקום שעושה בענין תוכחה לבנו, אפילו שגג בזו, מכל מקום דעתו היה לתוכחה, או להטיל עליו אימה, הא לאו הכי רשע [הוא] שהרי עובר על בל תשחית, וכ"כ התוספות (ל"ב ע"א, ד"ה רב יהודא) בענין זריקת ארנקי, ואף שהתוספות הפריזו על המדה, וכתבו, אפילו היכי דשווג הוא, ומשליכו בחמתו, מכל מקום בהשלכת ארנקי אין מכלימו ע"כ. מכל מקום אומר אני, שלא כתבו התוספות שבזה יצא מידי רשעתו, היכא שעושה בחמתו, אם לא ששגג בדבר, וסבר שמותר לשכך חמתו, וכדמשמע הלשון של תוספות, היכא ששגג, אבל אם הוא חבר, שיודע בוודאי שאסור לעשות כן, וכמו שאמרו בפרק (החובל) [האורג] [שבת ק"ה ע"ב] שדרכו של יצר הרע לפתות האדם וללכדו ברשתו בכך שיאמר לו בחמתו קרע (כזאת) [כסות] ושבור כלים, ואחר כך אומר לו לחבול בגופו, עד שיאמר לו לך ועבוד ע"ז כו'.

נחזור למה שכתבתי, דההיא עובדא דהתם איירי במטורפת, אם כן איך יתנהג עמהם אם ח"ו נטרפת דעתם.

וכתב הרמב"ם (ה' ממרים פ"ו ה"ט) וזה לשונו, מי (שנתרפא) [שנטרפה] דעתו של אביו או של אמו, (הוי) משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם, עד שירוחם עליהם מן השמים, ואם א"א לו לבנו לעמוד, מפני שנשתנו ביותר, יניחם לו וילך, ויצוה לאחרים (לנהוג) [להנהיגם] כראוי [להם], (וכתב הקאר"ו וזה לשון דברי הרמב"ם), וכתב הטור (שם) וז"ל. וכתב הראב"ד, אין זו הוראה, אם הוא יניחם וילך לו, אז למי יצוה לשומרם ע"כ, ומשמע שהוא נוטה לדברי הראב"ד, וכתב הקאר"ו (ב"י שם) וזה לשונו, דברי הרמב"ם נכונים וברורים הן, מדגרסינן בפ"ק דקידושין (ל"א ע"ב) רב אסי הוה ליה אימא זקינה, א"ל בעינא תכשיטין, עבד לה. בעינא גברא, נעיין לך, בעינא גברא דשפיר כוותך, שבקה ואזל לארעא דישראל, וכן דעת הר"ן, דהאי עובדא מוכח כדברי הרמב"ם ז"ל, ותמה על הראב"ד למה השיגו ע"כ, וכן כתב הר"ן על השגת הראב"ד, [ולא ידעתי] למה, דהא עובדא דרב אסי הכי משמע, אולי הוא סובר, דוקא למיסק לארץ ישראל, ואינו מחזור ע"כ, ואני אומר, שיפה השיגו, אם יניחם וילך, למי יצוה לשומרם, כמו שכתב, ואינו דומה לעובדא דאימא דרב אסי, דשם לא היתה מטורפת בענין שצריכה לשמירה, אלא שאלה שלא כהוגן, מרוע הלב, ע"כ חלף והלך לו למקום שלא תראה אותו: רב אסי גמ' קידושין לא:

בינת המדות עמוד 8- רב אהרן לייב שטיינמן

מעורבות הורים

שאלה: לפעמים זה לא רק ענין של כיבוד הורים רק יחסר הגיבוי של ההורים כלפי הזוג.

תשובה: הם לא בסדר! בכלל אם ההורים מתערבים אחרי שבעל ואשה התחתנו, אין להם להתערב! מה שיש ביניהם אסור להם להתערב, אם לומר להם לשנוא וכו', אסור להם להתערב, מה הוא מתערב? האם הוא בעל הבית עליו? יש מישהו בעל הבית על השני? אין אף אחד!

אומרים על אחד מגדולי הדור הקודם, שבתן רצתה להתחתן עם איזה בחור, והוא חשב שהבחור לא מספיק למדן, ולא רצה לתת לה להתחתן, ובא לשאול את רבי חיים בריסקר, אמר לו רבי חיים, האם אתה בעל הבית על בתך? הרי היא בוגרת! ואסור לך להתערב אם היא רוצה שתתחתן, כך שמעתי.

בינת המדות עמ' 86- רב משה שפירא

שאלה: במקרה ששלום הבית מופר בגלל שהחמות מתערבת בחיי הזוג, מה נכון לעשות?

תשובה: במקרה כזה שהתערבותה גורמת לנזק לשלום הבית, אסור לאפשר לחמות [אם הבעל, או אם האשה] שום התערבות בבית הצעיר, מותר גם לא לאפשר לה לבא אל ביתם, ואם זה לא מועיל מותר גם לשלוח אותה מהבית, באופן שהיא תבין שהתערבותה גורמת לה ריחוק מהם, וזאת חובתו של האיש, זה פשוט לגמרי שאין כאן שום ענין של כיבוד אם, הוא לא חייב להקריב את חייו בשביל כבודה, ולמרות זאת בכל מקרה כדאי קודם להיועץ בתלמיד חכם שאינו נוגע בדבר.

בעל הטורים פרשת תצוה פרק כז פסוק כ

ואתה תצוה. לא הזכיר משה בזה הסדר, מה שאין כן בכל החומש, שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הוזכר בה. והטעם משום שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת (להלן לב לב) (זהר פנחס רמו א) וקללת חכם אפילו על תנאי באה (מכות יא א), ונתקיים בזה.

רמב"ן הקדמה לשמות

השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר ובמקרי האבות שהם כענין יצירה לזרעם מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז ולהודיע כל עתיד לבא להם ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפ' ובגאולה ממנו ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד:

הקדמה לדברי הגר"א על הכאה

מטרת העונש איננה נקם! וגם לא אמצעי לחץ או כפיה. מטרתו אחת היא, להבליט לילד את חומרת הדבר. פעמים רבות אין שכלו של הילד בשל דיו כדי להבין בדרך ההסברה וההגיון. במקרה כזה יבין על ידי עונש: מכה, מניעת ממתק ממנו וכד', ואז יחוש בחומרת הדבר. והוא ירהר לעצמו, אם האמא האוהבת אותו תמיד ומרעיפה עליו חום ואהבה – מכה אותו, או אפילו די אם נועצת בו מבטי כעס – משמע שעשה דבר חמור. וככל שהתגובה תהא חריפה יותר, כך יבין שהמעשה שעשה חמור ביותר.

מסילות חיים בחינוך

ואחז"ל (סוטה מז.) "שמאל דוחה וימין מקרבת". ומובן ששני הדברים תלויים זה בזה. במידה שהימין מקרבת יותר, אותו שיעור יספיק לשמאל הדוחה באמצעי הסבר. כלומר, אם ה"ימין" של המחנך, דהיינו אורך הרוח, החיבה, השמחה ומאור הפנים, בולט וחזק יותר, – אזי יתכן שדי אם השמאל יתבטא במבט כעוס כדי להעניש את הילד. ואכן, זהו אחד מסימני ההצלחה של מחנך, שאינו צריך להכות ואפילו לא לצעוק, אלא די לו במבטים של הארת פנים והסתר פנים להשיג את מטרתו. המצב הרצוי הוא כשהילד אינו רוצה להפסיד את אהבת המחנך. כל עוד לא הגענו למצב הזה, עלינו להשתמש בגערה או בעונש גופני כדי לבטא את מורת רוחנו מן המעשה הרע. וכיון שהעונש הוא רק אמצעי־ביטוי, כשנאלצים אנו להכות, אין להכות בחזקה.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף טז עמוד ב

גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף יג

תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף כה

תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים אינו צריך לשמוע לאביו בזה.

רמ"א יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף כה

וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן, א"צ לשמוע אל האב.

כלי יקר פרשת כי תצא פרק כב פסוק ז

למען ייטב לך והארכת ימים. לשון זה נאמר גם אצל כיבוד אב ואם בדברות שניות, ולשון למען ייטב לך משמע שממילא נמשך לך טובה מזה, והנה בכיבוד אב ואם הדבר פשוט שאם תכבד אביך ואמך אזי ממך יראו בניך וכן יעשו גם לך כשיגדלו.

ספר חסידים סימן תקסד

אם האב והאם מצוים לבן שלא יקח אשה כדי שיעבוד להם זה לא יתכן אלא יקח אשה ויהיה אצלם, **ואם אינו מוצא אשה במקום שאביו ואמו שם ואביו ואמו זקנים וצריכים מי שיעבוד להם אז לא יצא מן העיר**, ואם אינו יכול להרויח אלא כדי להספיק צרכי אביו ואמו ואם יקח אשה לא יוכל להספיק לאביו ולאמו אז ישמע לאביו ולאמו. (ואם אביו או אמו בעלי קטטה ויש לו אשה ויודע שעל חנם מתקוטטים והדין עם אשתו לא יתכן לכעוס על אשתו כדי לעשות נחת רוח לאביו ולאמו), ואם עשיר הוא ויש לו מי שיעבוד לאביו ולאמו אז יוכל ללכת אל עיר אחרת ליקח אשה. ואם רואה אביו או אמו שבנות הארץ רעות והבן רוצה לקחת משם אשה והאב מצוה לו שלא יקח חוטה הבן אם יקח שהרי יעקב שמע ליצחק ולרבקה אבל אם טובות ואחיה טובים ויש רעות ואחיה רעים ורצו לתת לו לאב ולאם ממון שיקח אשה מהם והטובים אינם רוצים לתת לו לאב ולאם שום דבר והאב והאם מצוים לו לקחת בת מי שנותנים להם ממון והבן אינו רוצה ליקח אשה אלא מטובים אף על פי שכועסים עליו אביו ואמו לא ישמע אליהם כיון שעושין עמו שלא כהוגן.

ספר מהרי"ל (מנהגים) ליקוטים אות צ

אמר מהר"ש: לעולם ידור אדם במקום אבותיו כמצות חכמים, לולי זה כבר העתקתי אהלי כמה פעמים מעיר נוישטט.

ערוך השולחן יורה דעה סימן רמ סעיף לו

אמרו חז"ל ספ"ק דמגילה [ט"ז א] גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם שעל אותן י"ד שנים שלמד יעקב אצל שם ועבר לא נענש על כיבוד אב ולכן אם רוצה לילך וללמוד בעיר אחרת יכול לילך שלא ברשות אביו ואמו ונראה מזה דכשהולך למצוה אחרת צריך רשות אביו ואמו ואף על גב דכשצריך לפרנסתו וודאי א"צ ליטול רשות מ"מ משום מצוה צריך ליטול רשות דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ואיך יעזוב מצות כיבוד ויטול מצוה אחרת [כנ"ל מדברי הטור וש"ע סעי' י"ג שכתבו דת"ת גדול וכו' ולמאי כתבו אלא וודאי כדאמרן ודו"ק]:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף יח

ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו, אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו. הגה: וי"א דאינו מחוייב לכבד אביו רשע, אא"כ עשה תשובה (טור ומרדכי פ' כיצד ובהגהות מיימוני פ"ו דהלכות ממרים).

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין מצוה ד

מצוה רביעית שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם (מסעי לג ורמב"ן שם) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ. ונכפל כזה העניין במצוה זו במקומות אחרים כאמרו יתב' (דברי' א) באו ורשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ופרט אותה להם במצוה זו כולה בגבוליה ומצריה כמו שאמר ובואו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים וגו'. שלא יניחו ממנה מקום. והראיה שזו מצוה אמרו ית' בענין המרגלים (שם) עלה רש כאשר דבר י"י אלהיך לך אל תירא ואל תחת. ואמר עוד (עקב ט) ובשלוח י"י אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה כתוב ותמרו את פי י"י אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקולו, הוראה שהיתה מצוה לא יעוד והבטחה. וזו היא שהחכמים קורין אותה (סוטה פ"ח מ"ו) מלחמת מצוה. וכך אמרו בגמר סוטה (מד ב) אמר רב יהודה מלחמת יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמת דוד להרווחה דברי הכל רשות. ולשון ספרי (שופטי' יז יד) וירשתה וישבת בה בזכות שתירש תשב. ואל תשתבש ותאמר כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת שבע' עממים שנצטוו לאבדם שני (ס"פ שופטי') החרם תחרימם. אין הדבר כן. שאנו נצטוונו להרוג האומות ההם בהלחמם עמנו ואם רצו להשלים נשלים עמהם ונעזבם בתנאים ידועים אבל הארץ לא נניח אותה בידם ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות. וכן אם ברחו האומות ההם מפנינו והלכו להם, כמאמרם (דב"ר שופטי') הגרגשי פנה והלך לו, ונתן להם הקדוש ברוך הוא ארץ טובה כארצם זו אפריקי, נצטוונו אנחנו לבוא בארץ ולכבוש המדינות ולהושיב בה שבטינו. וכן אחרי הכריתנו את העממים הנזכרים אם רצו אחר כן שבטינו לעזוב את הארץ ולכבוש להם את ארץ שנער או את ארץ אשר זולתם מן המקומות אינם רשאים. שנצטוונו בכיבושה ובישיבתה. ומאמרם מלחמת יהושע לכבש תבין כי המצוה הזו היא בכבוש. וכן

אמרו בספרי (ס"פ עקב) כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר וכו' אמר להם כל המקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם או רשות בידם לכבוש חוצה לארץ עד שלא יכבשו א"י תלמוד לומר וירישתם גוים גדולים ועצומים ואחר כך כל המקום אשר וכו'. ואמרו ואם תאמר מפני מה כיבש דויד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגת שם, אמרו דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו א"י תהיו רשאים לכבש חוצה לארץ והוא לא עשה כן. הרי נצטוינו בכיבוש בכל הדורות. ואומר אני כי המצוה שהחכמים מפליגין בה והיא דירת ארץ ישראל עד שאמרו (ת"כ בהר פ"ה ה"ד וכע"ז כתובו' קי ב, וש"נ, מלכים ספ"ה) שכל היוצא ממנה ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד עבודה זרה שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת י"י לאמר לך עבוד אלהים אחרים וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה הכל הוא ממצות עשה הזה שנצטוינו לרשת הארץ ולשבת בה. אם כן היא מצות עשה לדורות מתחייב כל יחיד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה. ולשון ספרי (ראה יב כט) מעשה ברבי יהודה בן בתירה ור' מתיא בן חרש ור' חנניה בן אחי ר' יהושע ור' נתן שהיו יוצאין חוצה לארץ והגיעו לפלטיה וזכרו את ארץ ישראל וזקפו את עיניהם וזלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה:

רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה ז

מותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים ב, מן הים הגדול ועד המערב ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר, הכל אסור להתישב בה, בשלשה מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים, שנאמר לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, לא תוסיף עוד לראותה, לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, ואלכסנדריאה בכלל האיסור.

ספר כפתור ופרח פרק ה

וכן הדר בארץ מצרים שעובר שלשה לאוין. ושמעתי במצרים מפי ה"ר שמואל ז"ל אחד מבני בניו של הר"ם במז"ל, שכשהר"ם ז"ל היה חותם שמו באגרת שלוחה היה מסיים, הכותב העובר בכל יום שלשה לאוין פלוני. אמרתי לו דרך חצי נחמה, שמא הרב ז"ל היה מוכרח לעמוד שם שהרי היה רופא למלך מצרים, וכענין ששנינו סוף פרק מרובה (ב"ק פג, א) באבטולס ב"ר ראובן שהתירו לו לספר קומי מפני שהיה קרוב למלכות. ויש מפרשים שמה שאסרה תורה לשוב בדרך הזה עוד, אינו אלא על דרך המדבר ים סוף, כמו וזה לכם הטמא (ויקרא יא, כט), וזולתם טהורים, וכן החדש הזה (שמות יב, ב), ולזה עבר ניסן בניסן ולא הודו לו. מסכת שבת פ"ק (יט, א) אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת, ודוקא לדבר הרשות. אדם אחד מאלף אינו נזהר בהם.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קב

ובדבר שאלתך אם יש מצוה עכשיו לדור בא"י כהרמב"ן או כהר" חיים בתוס' כתובות דף ק"י דאינה מצוה בזה"ז. הנה רוב הפוסקים סברי דהוא מצוה. אבל פשוט שאין זה בזה"ז מצוה חיובית שעל הגוף דא"כ היה

ממילא נמצא שאסור לדור בחו"ל משום שעובר על עשה כמו מי שילבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית שיש איסור ללבוש כדי שלא יעבור על עשה דציצית, ולא הוזכר איסור אלא על הדר בא"י שאסור לצאת ע"מ לשכון בחו"ל ברמב"ם פ"ה ממלכים ה"ט, וג"כ הא ודאי אינו איסור לאו ואם היה איסור גם לאנשי חו"ל הי"ל לרמב"ם לומר סתם אסור לשכון בחו"ל אא"כ חזק בא"י הרעב משמע דרק ליושבי א"י יש איסור שאסרו חכמים אבל מצד העשה אינה חיובית אלא כשדר שם מקיים מצוה. ובחדושי הארכתי הרבה בדברי ר"ח שבתוס' כתובות. וכיון שאינה מצוה חיובית יש ודאי להתחשב בהחשש של הר"ח בתוס' אם יוכל ליהרר במצות התלויות בארץ, והנני הדו"ש ומברך אותך, משה פיינשטיין

שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן עב

אם מותר להכשיר ולהדריך נוער לעלייה לארץ ישראל בניגוד לרצון הוריהם ואין בזה פגיעה במצות כיבוד אב ואם.

(א) כ"ג מצטט בדבריו למה שהשיב בשו"ת מבי"ט ח"א סי' קל"ט שא"צ לשמוע להם בדומה למה שלמדו חז"ל ממקרא שכתוב איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמורו אני ד', לכל המצות, בהיות וגם הם מצוים בהם, וכן במצות ישיבת א"י דגם ההורים מצוים לעלות ולהתיישב בה, וכן ממה שהשיב ג"כ בכזאת בשו"ת בית יהודה למהר"י עייאש ז"ל ח"א חיו"ד סי' נ"ד שפסק ג"כ שיוכל לעלות לא"י למרות התנגדות אביו ואמו, ומסיק ע"כ להלכה, דנמצאנו למדים כי תנועות הנוער בחו"ל רשאיות לחנך ולהכשיר נוער לעלייה לארץ אף בניגוד לרצון הוריהם, ובלבד שיהא חינוכם לפי מסורת ישראל.

והנה בראשונה אני מתפלל מדוע שלא הביא כתר"ה סייעתא גם מדברי שו"ת מעיל צדקה סי' כ"ו, הובא גם בפ"ת אה"ע סי' ע"ה סק"ו, שסומך ע"ד המבי"ט בסמיכה בכל כחו, וע"כ השיב בנדונו בזה"ל: ואם שנחוש להמריא פי ב"ד מפני הכבוד, כבר כתב /המבי"ט/ הבי"ט בסי' קל"ט דאין לחוש לכיבוד אב ואם החמורה מכ"ש לגדרי ב"ד וכבר אישתמיט ר' זירא מיניה דרב יהודה רבי' דבעי למיסק לא"י עיין שם.

(ב) ומכאן אני בא להערתי העיקרית שאני רוצה להעיר בזה, והיא, דכפי שיעיין בפ"ת שם יראה, שמציין בזה במאמר מוסגר, דצ"ע בתשב"ץ ח"ג סי' רפ"ח שלא כל כן, ובאמת התשב"ץ שם העלה בזה להיפך ממה שהשיב המבי"ט, דבהמשך דברי תשובתו במצות הדירה בא"י כותב בתוך דבריו בזה"ל: ואין מותר לצאת מארץ ישראל לחו"ל אלא ללמוד תורה אם אינו מוצא בא"י מי שילמדנו או מפני כיבוד אב ואם עכ"ל, הרי שהתיר התשב"ץ בפשיטות אפי' לצאת מא"י לחו"ל משום כיבוד אב ואם, וא"כ דון מינה בק"ו שלא היה מתיר לעקור מחו"ל ולעלות לא"י ולהניח ולבטל מצות כיבוד אב ואם, דהא מתיר אפילו לעקור בקום ועשה ולצאת מא"י לחו"ל כדי לקיים קיום מצות כיבוד אב ואם, וא"כ בודאי ובודאי שלא היה מתיר לבטל מצות כאו"א כדי לקום ולעלות לא"י, אלא היה פוסק להיות בשב ואל תעשה ולא לעלות כדי לקיים מצות כאו"א, ודלא כהמבי"ט.

ויש רק מקום לחלק ולומר שהמבי"ט מדבר מחיוב לשמוע, וע"ז סובר דליכא חיוב, והתשב"ץ מדבר מהיתר לצאת וע"ז סובר שיש היתר, אבל גם הוא יודה שחיוב ליכא דעכ"פ שקולים המה המצוות, וכן דהמבי"ט מדבר כשהורים יכולים ג"כ לעלות, ואילו התשב"ץ מדבר כשלא יכולים מאיזה סיבה, ויש להאריך.

(ג) ואם היה איזה מקום לחלק בין הנידונים של התשב"ץ והמבי"ט וכנז', הרי מצאתי אבל להגאון בעל הפלאה ז"ל שסובר מפורשות דלא כדעת המבי"ט ז"ל, והיא לו בספרו פנים יפות עה"ת ר"פ לך לך, דזה לשונו: במדרש לך לך, לך אני פוטר מכיבוד אב ואם, נראה פירושו, דאם אביו בחו"ל אין מצות עליית הבן בא"י דוחה מצות כיבוד אביו, ודוקא לך אני פוטר משום דתרח אינו עושה מעשה עמך, אבל לאחר אין מצות עליית א"י דוחה מצות כיבוד, דהו"א דהואיל דעליית א"י מצוה רבה היא כמ"ש כל הדר בחו"ל כמו שאין לו אלוה ועוד שאחז"ל בריש יבמות יכול אמר לו אביו הטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמרו כולכם חייבים בכבודי, וה"נ כיון שכולם מצוים על עליית א"י, לכך אמר ואין אני פוטר לאחר וכו', מ"מ אם היה דירתם בא"י ואביו הלך לדור בחו"ל אין הבן מחויב לעבור בקום ועשה לילך מא"י לחו"ל, וקצת ראה שהרי נענשו מחלון וכליון בני אלימלך על שיצאו מא"י לחו"ל והלכו עמו מפני כבוד אביהם אע"כ שלא היה להם לילך עמו מא"י לחו"ל עכ"ל.

הרי לנו שפתי הגאון בעל פנים יפות ז"ל ברור מללו, דס"ל דאין לו לאדם להניח מצות כיבוד אביו הנמצא בחו"ל ולנסוע לארץ ישראל, ושונה כאן משאר מצות התורה, והתורה גלתה לפי מדרשם ז"ל במה שכתבה אצל אברהם אבינו בזה שכתוב בלשון לך לך לומר דרק לך אני מתיר לבטל מצות כיבוד אב, מפני שאינו עושה מעשה עמך, אבל לאחרים אין אני מתיר ואין מצות עליית א"י דוחה מצות כיבוד, ומפורש יוצא דס"ל להגאון בעל הפלאה ז"ל דלא כהמבי"ט ז"ל, ומהרחבת דבריו בזה בפרטי ההלכה הזאת משמע שלא כתבה לשם דרש בעלמא בביאור דברי המדרש בלבד, אלא כתב את דבריו כפי שנראה לו להלכה בזה.

(ד) ולכאורה ס"ל לבעל הפלאה ז"ל גם דלא כהתשב"ץ, דהתשב"ץ הא מתיר אפילו לצאת מא"י לחו"ל משום כיבוד או"א, ואילו הפנים יפות הא כותב שאם היה דירתו בא"י אין הבן מחויב לעבור בקום ועשה לילך מא"י לחו"ל, ולא רק שאינו מחויב אלא איסור ג"כ איכא על כך דהא מביא ראי' ממחלון וכליון, ושם הא נענשו על יציאתם אף על פי שהלכו עם אביהם משום מצות כיבוד אב.

והיה מקום לחלק ולומר דהתשב"ץ הא מדבר כשהאב נמצא בחו"ל, ולכן מתיר, ואילו הפנים יפות הא מדבר כשאביהם היה ג"כ בא"י ורוצה לעבור בקו"ע = בקום ועשה = ולצאת ולכן יותר חמור ואסור להם להתלוות אתו, אבל מפשטות דברי הפנים יפות לא משמע כן דהא שם את דגש הנימוק בזה מפני שאין הבן מחויב לעבור בקום ועשה לילך מא"י לחו"ל, ונימוק איסור זה הא שייך גם כשהאב נמצא בחו"ל.

(ה) ועוד יעוין להגאון הפלאה ז"ל בספרו המקנה על קדושין ד' ל"א ע"ב ד"ה איני יודע, שכותב לבאר כוונת המדרש בההיתר לא"א = לאברהם אבינו = מפני דאברהם שאני שהי' דינו כגר שנתגייר, אבל לאחר אסור להניח כיבוד אביו, יעו"ש ובמה שרוצה עוד לפרש דשקולין הן ע"ש.

ויש להעיר דמהגמ' בקדושין שם /דף ל"א/ יש יותר הוכחה להתשב"ץ דמותר אפי' לצאת מא"י לחו"ל משום כיבוד או"א דהא רב אסי שאל לרבי יוחנן אם מותר לצאת מא"י לחו"ל לקראת אמה, ומתחילה ענה לו: איני יודע, וכשבא בפעם שני' אליו, אמר ליה אסי נתרצת לצאת [ופרש"י: סבור היה שדעתו לחזור למקומו לבבל] המקום יחזירך לשלם, וכסבור היה רב אסי דאולי כעס עליו בתשובתו זאת, בא ושאל לרבי אלעזר דדילמא חס ושלום מירתח רתח, השיב לו ר"א דאם איתא דרתח לא הוה מברך לך, הרי מוכח מזה בפשטות דמותר לצאת

לחול"ל משום כיבוד אב ואם, וראיה להתשב"ץ ז"ל, [ויעוין דברים בזה גם בשו"ת בית שלמה חיו"ד ח"ב סי' צ"ד ובהג"ה מבן המחבר שם עיין שם] ויש להאריך.

(ו) אעיר גם זאת, דגם מדברי המהר"י עייאש ז"ל בבית יהודה שם אין הוכחה ברורה דהתיר לעבור על כאו"א רק מכח המצוה לעלות לא"י בלבד, כי מדייק שם דלא כן מהא דאיתא בספ"ק דמגילה א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא גדול ת"ת מכיבוד אב ואם שכל אותם שנים שהיה יעקב בבית שם ועבר לא נענש, ומקשה דמאי רבותיה דת"ת דהא אפילו כל המצות נמי גדולים הם מכיבוד או"א דאם יאמר לו אביו לבטל אפילו מצוה דרבנן לא ישמע לו, ורוצה על כן לומר בתירוץ הראשון שם, דבעלמא דאמרינן דאינו שומע לאביו לבטל מצוה היינו אם בעשיית אותה המצוה לא יתבטל מכיבוד אביו אלא לשעה ולאח"כ חוזר ועסק במצות הכיבוד כמנהגו, אבל בהך גוונא דיעקב דמפקיע מעצמו מצות הכיבוד הרבה ימים כגון אותן י"ד שנים שנטמן כולי האי לא נפטר מהכיבוד אי לאו דת"ת גדול ע"ש, וא"כ לפי תירוץ זה אין היתר להניח כיבוד או"א הרבה שנים ולעלות לא"י, ובמסקנא שם חשש באמת הבית יהודה לכך והתיר למעשה בנידוננו רק מכח תרתי ללמוד תורה ולילך לא"י, וכלשונו שם: ומעתה זכינן לדין דבנידון דידן דאיכא תרתי ללמוד תורה ולילך לא"י צפת תוב"ב פשיטא דא"צ לשמוע לאביו ולאמו בזה אף על פי שמצערן הרבה עיין שם, ואין הוכחה איפוא שהיה מתיר בכזאת גם משום עלייה לא"י בלבד.

(ז) ועוד נראה דיש לחלק ולומר דאין ללמוד בנוגע למצות ישיבת א"י מכל המצוות שלמדים מקרא דואת שבתותי תשמורו שא"צ לשמוע להם, כי הנה מצינו ברמב"ם בפ"ה מה' מלכים ה"ז שפוסק שמותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים, וכן בה' י"ב שם פוסק בלשון: שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, ומשמע מזה דס"ל דזה שאמרו דכל הדר בחו"ל כאילו אין לו אלוה, דנאמר זאת רק על מי שהיה דר בא"י ויצא משם לחו"ל אבל לא על מי שדר מלכתחילה בחו"ל, והכי ראיתי בשו"ת מהרי"ט צהלון סי' פ"ה שמבאר שכוונת הרמב"ם בזה להפך בזכות הדרים בחו"ל, דלא ניחא ליה למרייהו דנימא שכל הדרים בחו"ל כמי שאין לו אלוה, לכך כתב שכוונת הגמ' דלא בעי למימר אם דר מעולם בחו"ל שגם ע"ז נאמר אל ידור בחו"ל, שא"כ מה תהא על ישראל ועל רבנן קדישי הדרים בחו"ל, אלא ודאי מאי דקאמר אל ידור ר"ל שלא יצא לדור בחו"ל וכו' והשתא ניחא שלא מצינו שום פוסק שאוסר לדור בחו"ל אלא דוקא לצאת לחו"ל אסור, אבל אם מעולם היו דרים אבותיו בחו"ל אינו אסור עיין שם, ויוצא לפי"ז שמשונה מצוה זו של ישיבת א"י מכל שאר המצוות, דבכל המצוות אם אינו מקיימם עבירה בידו, ואילו כאן כשיושב אדם בחו"ל אין עבירה בידו, ורק אם עולה לא"י מקיים עי"כ מצוה. +למ"ש בפנים בסי' ע"ב דמצות ישוב א"י איננה חיובית להדר בחו"ל וכו', מצאתי לאחר מיכן שגם הגאון הגר"ש סלאנט ז"ל מי שהיה רבה הראשון של ירושלים ת"ו כתב ג"כ לבאר בכזאת במחברת הלבנון ח' טבת תרכ"ד דישבת א"י אינה מצוה חיובית, ואפילו לדעת הרמב"ן ז"ל וסייעתו שסוברים שזה נחשב למצות עשה של וירשתם אותה וישבתם בה מ"מ מודים דאינה מצוה חיובית כמו שארי מצות, ומבואר בגמ' (שלהי כתובות) ג' שבועות כו' אחת שלא יעלו בחומה וא"כ אינה מצוה חיובית על כל איש ואיש. ועפי"ז כותב שם באופן נאות לבאר ולתאם דברי הבבלי ודברי הירושלמי בשלהי כתובות שם דבבבלי איתא: הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה לעלות ואם לאו תצא בלא כתובה, היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובה, ואילו בירושלמי איתא: הוא רוצה לעלות בא"י והיא אינה רוצה כופין אותה לעלות, היא רוצה והוא אינו רוצה אין כופין אותו לעלות וכו', והמפרשים מבארים שהבבלי והירושלמי מחולקים בזה, או שהירושלמי מיירי בזה"ז והבבלי מיירי בזמן הבית (יעוין בטור אה"ע סי' ע"ה, ויעוין מ"ש בזה גם בספרי צ"א

ח"א בהדרן /במקור יש שיבוש בסדר השורות/ על מס' כתובות שבסה"ס עיין שם), והגרש"ס ז"ל עפי"ד הנ"ל כתב לבאר די"ל דלא פליגי, והוא דיש חילוק בין כשאינה יכולה לעלות לבדה לבין כשסיפק בידה גם לעלות לבד, דהיכי דהאשה בעצמה אין יכולת בידה לעלות לארץ לבדה (או שאין רצונה לעלות לבדה) ורק רצונה וחפצה שבעלה יעלה עמה לארץ, אז אינה יכולה לכוף אותו לעלות ולקיים מצות ישיבת הארץ, אכן אם האשה אומרת שהיא רצונה לעלות גם לבדה (כשלא ירצה בעלה לעלות עמה) דיש סיפוק בידה לעלות בעצמה וכו' אז הרשות בידה לעלות, וכופין גם לבעלה לעלות או שיוציא ויתן כתובתה, ולפי"ז פירוש הברייתא (בבבלי) כך הוא, היא אומרת לעלות, פירוש שהיא אומרת לעלות אפילו שבעלה לא ילך אתה, ובעלה אינו רוצה לעלות, להכי כופין אותו לעלות או יוציא ויתן כתובה. משום דהאשה שרצונה לעלות לא"י הרשות בידה (משום קדושת הארץ הגם שאינה מצוה חיובית) ולהכי לא יש לה דין מורדת על בעלה, ואחרי שבעלה אינו רוצה לעלות הרי מונע ממנה כל עניני אישות ולהכי יוציא ויתן כתובה. אבל היכא דהאשה בעצמה אין בידה לעלות לבדה, או שאינה רוצה לעלות לבדה, ומבקשת מבעלה שיעלה עמה לא"י והוא אינו רוצה לעלות, אין כופים אותו דאינה יכולה לכוף לבעלה לקיים מצות ישיבת א"י, ועל אופן זה הוא דמיירי הירושלמי, וזהו פי' הירושלמי: הוא רוצה לעלות, פירוש אפילו אם אומר הבעל שהוא רוצה לעלות לא"י רק באופן שגם אשתו תעלה עמו ולא באופן אחר כי אין רצונו לגרשה, והיא אינה רוצה, כופין אותה לעלות, פירוש שאומרים לה שמחויבת לעלות עמו, דהאשה היא ברשות הבעל ויש לו רשות להעלותה לא"י (ואפילו לדעת האומרים דבשאר ארצות יפה כח האשה מכל הבעל דעולה עמו כו' וכל כבודה בת מלך וכו', מ"מ בעליתו לא"י מחויבת לעלות כשרוצה הבעל לעלות לארץ), ואם לאו, ר"ל, אם אינה רוצה לקיים ולעלות עמו הרשות בידו להוציאה בלא כתובה, אבל: היא רוצה לעלות, פירוש, היכא שהיא אומרת שהיא לבדה אינה יכולה לעלות (או שאינה רוצה לעלות לבדה בלי בעלה) ומבקשת ורוצית שהבעל יעלה עמה לא"י, והוא אינו רוצה לעלות, אין כופין אותו לעלות אחר שהיא בעצמה אין רצונה לעלות לבדה, ויוצא דלא פליגי ברייתא דבבלי על הירושלמי, ועוד הוסיף הגרש"ס ז"ל שם לומר, שגם לשון הפוס' נוכל לפרש כן, ומה שלא פירשו כן דברי הירושלמי אולי נראה להם לשון הירושלמי: היא רוצה לעלות, פירוש גם לבדה כמו בבלי, ולהכי מתרצים דהירושלמי איירי בז"ז יעו"ש, והוא כפתור ופרח, וש"י משיב דברים נכוחים. ויוצא נפ"מ להלכה למעשה, בהיא רוצה לעלות לבדה, דלא יוכל לטעון קים לי כהסוברים דבז"ז אין האשה יכולה לכופו, כי איכא תרת"י לטיבותא לצידה, ראשית המחבר בשו"ע שם באה"ע סי' ע"ה, ויעוין מ"ש בז"ז גם בספרי צ"א ח"א בהדרן /סי' ע"ה סעי' ד' פוסק בסתמא דגם באמרה היא לעלות/ והוא אינו רוצה יוציא ויתן כתובה, וגם הרמ"א לא נחלק ע"ז, ושנית אפי' לדעת המ' והרא"ש דבז"ז אין כופין אותו אלא אותה שמובאים בב"ש שם סק"כ, יש לומר גם כן דאפ"ה היינו דוקא כשרוצה שגם הוא יעלה ובלעדיו אינה רוצה לעלות, אבל כשרוצה לעלות לבדה י"ל שגם הם יודו שיוציא ויתן כתובה וכנ"ל. עכ"פ ראה ראינו שגם דעת הגרש"ס ז"ל היא בפשיטות דמצות ישיבת א"י איננה מצוה חיובית, והגם דהרא"י שמביא לכך מההיא דשלא יעלו בחומה יש לומר שאיננה ראייה, כי שם הפירוש שלא יעלו יחד ביד חזקה כדפירש"י בכתובות שם, אבל כשיש רשות לכך ולא באים ביד חזקה יש שפיר לומר שיש מצוה חיובית על כל איש ואיש, אם לא שנאמר שעיקר כוונת ראינו בז"ז היא מפני שאם היה זה מצוה חיובית על כל איש ואיש, לא היה משביעם שלא יעלו בחומה, וזה דוחק, אבל כפי הנראה ומוכח מדברי הגרש"ס ז"ל שם שלא רק על ראינו זאת הוא שבנה יסוד דבריו לומר שהיא לא מצוה חיובית, אלא שגם מבלעדי זאת הרא"י סבור היה כן מסברא שאיננה מצוה חיובית ושאפי' לדעת הרמב"ן ז"ל וסייעתו שסוברים שזה נחשב למ"ע של וירשתם אותה וישבתם בה, מ"מ מודה נמי שאיננה מצוה חיובית כמו

שארֵי מצוֹת. + [ומצאתי בספר שו"ת אגרות משה חאה"ע ח"א סי' ק"ב שכונן לדברי המהרי"ט צהלון הנז' וכותב מד"ע =מדעת עצמו= להסביר ולפרש שמצות ישיבת א"י אין זה מצוה חיובית שעל הגוף דא"כ היה ממילא נמצא שאסור לדור בחו"ל משום שעובר על עשה וכו', וג"כ הא ודאי אינו איסור לאו, אלא כשדר שם מקיים מצוה עיין שם], ומכיון שכן תו אפשר שפיר לומר דמצוה זו איננה דוחה מצות כיבוד או"א =אב ואם=, כי איננה דומה לשאר המצות בהיות ואיננה מצוה חיובית להדר בחו"ל וכשנשאר לדור בחו"ל איננו עובר על איסור, ולכן אין להקיש וללמוד זה משאר המצוות שקיומם דוחה מצות כיבוד או"א, אלא שפיר אפשר לומר שכגון סוג מצוה כזאת איננה דוחה מצות כיבוד אב ואם שהוקש כבודם לכבוד המקום.

(ח) מכל הלין שנתבאר נלפענ"ד דאין הדבר ברור כ"כ להתיר לתנועות נוער בחו"ל לחנך ולהכשיר נוער לעלייה לארץ אף בניגוד לרצון הוריהם, ויש הרבה לשקול לחוש בזה משום פגיעה במצות כיבוד אב ואם החמורה.

ואסיים בברכת גמר חתימה טובה ושנה טובה ומאושרת לכתר"ה ולכל אשר באהלו אהל ישרים יבורך. בכבוד רב ובידידות מרובה אליעזר יהודא וולדינברג.